

การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน
ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

รุ่งเสาวลักษณ์ ชันแก้ว

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2550

การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน
ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

รุ่งเสาวลักษณ์ ชันแก้ว

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา
โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ
โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา

ชื่อเรื่อง

การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน
ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

โดย

รุ่งเสาวลักษณ์ จันแก้ว

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิลา ทนุผล)

วันที่ 4 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ทรงศักดิ์ ภู่น้อย)

วันที่ 4 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

วันที่ 4 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิลา ทนุผล)

วันที่ 4 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550

โครงการบัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานคณะกรรมการโครงการบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 4 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2550

ชื่อเรื่อง	การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ชื่อผู้เขียน	นางสาวรุ่งเสาวลักษณ์ ชันแก้ว
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภिता หนูผล

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) พรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล และเศรษฐกิจ ของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (2) ศึกษาถึงวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน (3) ทราบถึงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนบ้านศรีบัวบาน ที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านศรีบัวบานไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 118 คน โดยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความตรงของเนื้อหาและการทดสอบความเป็นปรนัย การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน - กันยายน พ.ศ. 2549 และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษาตอนต้น โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก โดยมีรายได้เฉลี่ย 72,883 บาท ในปี พ.ศ. 2548 และมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน

สำหรับวิธีการจัดการป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูล ได้จัดการป่าชุมชนโดยวิธีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน กำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน กำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ ปลูกพันธุ์ไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชนรวมทั้งมีการแผ้วถางวัชพืช ซึ่งอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ส่วนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนเพื่อการบริโภคและอุปโภค ตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและประเพณี และใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์

Title	The Community Forest Management of Ban Sri Bauban Amphur Muang Lumpoon Province
Author	Miss Rungsoawalak Khankaew
Degree of	Master of Arts in Development Administration
Advisory Committee Chairperson	Associate Professor Dr.Sunila Thanupon

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to describe the personal and socio-economic characteristics of the locals living in Ban Sri Bua Ban, Muang District, Lampoon; 2) to study the method of community forest management; and 3) to know the benefit received from the community forest. By using the systemic random sampling method, the data were collected between June and September 2006 by means of questionnaire tested for content validity and objectivity from 118 persons who were the head of the family and had lived in this village at least 1 year. The information from the questionnaires was analyzed by using the SPSS/PC program.

It was found that most of the respondents were males whose average age was 50 years and completed the primary school. Also, they were workers whose average annual income was 72,883 baht and their family had four persons on average.

On community forest management, it was found that the respondents carried out the community forest based on the following ways: setting up the committee of the community forest; making the regulations on receiving the benefit from it; making penalties for anyone doing something against the rules; planting varieties of plants; and clearing unwanted flora. On getting benefit from community forest, it was found that faunas and flora from the forest were used for consuming and the forest itself was used to be the place for setting ritual activities and raising cattle.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถของคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.สุนิลา ทนุผล ประธานกรรมการ ศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช และ อาจารย์ทรงศักดิ์ ภู่น้อย กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำและช่วยเหลือด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดี รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดวิทยาการตลอดระยะเวลาที่ศึกษา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณธำรง คำวินิจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 บ้านศรีบัวบาน และ คุณทรงชัย หมั่นแจ่ม คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการรวบรวมข้อมูลแก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณประชาชนหมู่ 1 บ้านศรีบัวบาน ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี

การวิจัยครั้งนี้ประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่ผู้วิจัยก็ได้ขอสื่อ ต่อสู้ปัญหา และอุปสรรคด้วยการใช้ความรู้ ความสามารถจากการประสิทธิ์ประสาทของคณาจารย์ทุกท่าน ผู้วิจัยขอน้อมระลึกถึงพระคุณบิดา มารดาผู้เป็นกำลังใจสนับสนุน ตลอดจนขอขอบคุณญาติพี่น้อง และเพื่อน ๆ ที่มีส่วนช่วยเหลือให้การทำวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามความมุ่งหวังอย่างสมบูรณ์

รุ่งเสาวลักษณ์ จันแก้ว

มิถุนายน 2550

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญเรื่อง	(6)
สารบัญตาราง	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง	6
ความหมายคำว่าป่า และป่าสงวนแห่งชาติ	6
ป่าไม้และแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้	6
ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องป่าชุมชน	15
การจัดการป่าชุมชน	20
ภาคสรุป	21
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	23
สถานที่ดำเนินการวิจัย	23
ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง	23
ตัวแปรและการวัดตัวแปร	24
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	26
การทดสอบเครื่องมือ	26
วิธีการรวบรวมข้อมูล	26
การวิเคราะห์ข้อมูล	27
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	27

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	28
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ	28
ตอนที่ 2 วิธีการจัดการป่าชุมชน	33
ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	41
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	47
สรุปผลการวิจัย	47
ข้อเสนอแนะ	49
บรรณานุกรม	51
ภาคผนวก	53
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์	54
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	63

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	29
2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	31
3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามพฤติกรรมการปฏิบัติ ในวิธีการจัดการป่าชุมชน	36
4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ จากป่าชุมชน	43

บทที่ 1

บทนำ

ป่าไม้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากสังคมชนบท ยังมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงอาศัยป่าเพื่อสนองความต้องการในเรื่องไม้ เพื่อการก่อสร้าง อาหาร ยารักษาโรค อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ชุมชนสามารถแสวงหาได้จากป่าไม้ ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับชุมชนของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของประชากรส่งผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมชนบท ทำให้เกิดความจำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่เพื่อการเกษตร โดยการบุกรุกทำลายป่าเป็นจำนวนมาก ด้วยความขาดสำนึกถึงคุณค่าประโยชน์และคุณค่าของป่าไม้ไปอย่างน่าเสียดาย ปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนไม้เพื่อการบริโภค การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ อุทกภัย ดินพังทลาย ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าไม้เพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์ป่าไม้ที่ยังคงเหลืออยู่ในประเทศไทย ป่าชุมชนก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการป่าที่อยู่ใกล้กับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ป่าผืนนั้นไว้เพื่อชุมชน โดยชุมชนนั้นๆ เป็นผู้ดำเนินการเอง ในอดีตที่ผ่านมา กรมส่งเสริม การป้องกันรักษาป่าที่ดำเนินการ โดยกรมป่าไม้ยังไม่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ ติดตามประเมินผล ดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าได้เท่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้เนื่องจาก เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในศักยภาพ และความสามารถของชุมชน ตลอดจนขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่จำเป็นต้องพึ่งพิงอาศัยป่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจัดการและใช้ประโยชน์จากป่าไม้ (อำนาจ คอวนิช, 2536: 108) การจัดการป่าชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็วในช่วงที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนและป่าชุมชนให้เปลี่ยนแปลงไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ชุมชนได้ลดการพึ่งพิงป่าและบุกรุกทำลายป่าไม้ลงเป็นจำนวนมาก ป่าชุมชนในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิด เมื่อขาดการจัดการ ขาดการดูแลรักษา การใช้ประโยชน์จากป่าอย่างขาดสำนึกก็ทำให้ป่าชุมชนต้องเสื่อมโทรมและสูญสลายไปเป็นจำนวนมาก ในระยะที่ผ่านมา การส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนที่ดำเนินการโดยกรมป่าไม้ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ชาวบ้านไม่ให้ความสำคัญ ชุมชนไม่เห็นคุณค่า แปลงปลูกป่าชุมชนมีสภาพเสื่อมโทรม ทั้งนี้ส่วนหนึ่งของปัจจัยที่เป็นสาเหตุคือ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับชุมชนและป่าชุมชน เมื่อขาดความรู้ก็ไม่มีโอกาสเชื่อมโยงความรู้ ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดูแลส่งเสริมป่าชุมชนในท้องที่ปฏิบัติงานของตนเอง การศึกษาเพื่อพัฒนาป่าชุมชนจึงมีจุดมุ่งหมายให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ เทคนิค วิธีการที่เกี่ยวข้อง สามารถวิเคราะห์และเข้าใจ

ปัญหา สาเหตุ สภาพไร้ปัญหาในแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชน เพื่อพัฒนาป่าชุมชนต่อไป (ราตรี ภารา, 2540: 108)

ปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันพื้นที่ป่าไม้ได้เกิดความเสียหายและลดลงอย่างมาก เนื่องจากผู้คนที่มีความคิดขัดแย้งกับธรรมชาติมีเพิ่มมากขึ้น และด้วยการนำทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งพื้นที่ป่าไม้มาเพิ่มผลผลิตเพิ่มรายได้อย่างผิดหลักวิธี เช่น แทนการให้ป่าไม้ช่วยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรด้วยการเป็นตัวอนุรักษ์แหล่งน้ำ สร้างความชุ่มชื้น กลับแผ้วถางเผาทำลายป่าไม้เพื่อเอาที่ดินมาใช้เป็นทรัพยากรผลิตแทน ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่ต้องพบกับความลำบากมากกว่าเดิม แทนที่จะพบความมั่งคั่งกลับต้องละทิ้งที่ดินเดิมที่เสื่อมความอุดมสมบูรณ์ย้ายถิ่นฐานเข้ามาบุกรุก แผ้วถางป่าผืนใหม่ต่อไป การบุกรุกแผ้วถางป่าของเกษตรกร การลักลอบตัดไม้ของนายทุน การใช้ประโยชน์ที่ดินของภาครัฐที่ถูกกำหนดขึ้นจากส่วนกลางโดยไม่สอดคล้องกับประโยชน์ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมคือนายทุนในการแสวงหาผลประโยชน์จากป่าไม้ของเจ้าหน้าที่บางคน ได้ทำให้พื้นที่ป่าเหลือน้อยยิ่งขึ้นและนำไปสู่ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับประชาชน ชุมชนกับชุมชน และชุมชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการแย่งสิทธิการเป็นเจ้าของและผู้จัดการทรัพยากรป่าไม้

ความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นตลอดเวลาเหล่านี้ ทำให้การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ป่าไม้ ที่ดำเนินอยู่โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายเดียวไม่อาจบรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากคุณภาพและปริมาณของปัญหานั้นเกินกำลังของเจ้าหน้าที่และถ้าไม่ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายแล้ว ความสำเร็จในการแก้ปัญหาก็จะไม่มีหนทางแห่งความสำเร็จ (ปกรณ์ จริงสูงเนิน, 2541: 5) แนวทางหนึ่งอันจะช่วยคลี่คลายปัญหาเหล่านี้ให้เบาบางลงได้ในขณะนี้ก็คือ “ป่าชุมชน” และปัจจุบันก็มีอยู่หลายพื้นที่ในประเทศไทยที่มีการกำหนดเขตป่าชุมชนอย่างเป็นทางการขึ้น ซึ่งวัตถุประสงค์ของการพัฒนาป่าชุมชนขึ้นนั้นคือ เพื่อให้ป่าชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการลดความขัดแย้งระหว่างคนกับป่าไม้และคนด้วยกันเองในการจัดการทรัพยากรป่าไม้จนนำไปสู่การเพิ่มพื้นที่ป่าไม่น้อยกว่า 40% ของพื้นที่ประเทศ นับจากปีพ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ประเด็นเรื่องป่าชุมชนเป็นที่ถกเถียงกันอย่างมาก และท้าทายแนวความคิดการจัดการป่าไม้ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในวงการป่าไม้ของไทย (คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน, 2539: 8) ประกอบกับกระแสตื่นการต่อสู้ของชาวบ้าน ยิ่งทำให้ประเด็นป่าชุมชนได้รับความสนใจและได้สร้างกระแสความตื่นตัวในแวดวงองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานพัฒนาพื้นที่ ขบวนการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นและนักวิชาการเริ่มหันมาสนใจ

ศึกษาป่าชุมชนอย่างจริงจัง ในขณะที่เดียวกัน กรมป่าไม้ก็ได้มีการส่งเสริมการจัดการป่าชุมชนในระดับหมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งการส่งเสริมปลูกป่าธรรมชาติ และปลูกป่าเศรษฐกิจ

ป่าชุมชนบ้านประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นป่าเบญจพรรณ มีเนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ประกาศเป็นเขตป่าชุมชนเมื่อ ปี พ.ศ. 2535 เป็นป่าชุมชนที่ยังคงสภาพความอุดมสมบูรณ์เช่นเดียวกับป่าชุมชนแห่งอื่น ๆ ในภาคเหนือ และถือได้ว่าเป็นพื้นที่ป่าไม้ผืนหนึ่งที่มีความสำคัญในด้านการจัดการดูแลป่าไม้ของประเทศ มีการกมนามคมที่สามารถเข้าออกได้หลายเส้นทาง ซึ่งเป็นผลทำให้คนต่างพื้นที่และพ่อค้าเข้าไปแย่งชิงผลผลิตจากป่าของชุมชนได้ง่าย อีกทั้งการป้องกันการนำของป่าออกไปก็ทำได้ยาก สำหรับตัวชาวบ้านเองก็ได้ร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่ป่าธรรมชาติ มีการจัดการทรัพยากรป่าไม้มาโดยตลอด มีการจัดการในเรื่องของการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าโดยการเข้าไปหาผลผลิตเพื่อการดำรงชีพ เช่น การเข้าไปหาหน่อไม้หรือเห็ดป่าเพื่อนำมาบริโภคและจำหน่าย ทั้งนี้ทางคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านได้กำหนดระเบียบในการเข้าไปหาของป่าขึ้น เพื่อป้องกันมิให้ชาวบ้านนำผลผลิตออกจากป่ามากจนเกินไปและป้องกันการเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ของนายทุนและคนพื้นราบ จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตามแนวทางอนุรักษ์ว่าจะมีวิธีการจัดการป่าชุมชนของตนอย่างไรอันเป็นการรักษาพื้นที่ป่าของตนเองให้ดำรงอยู่ได้ และมีความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาถึงวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
3. เพื่อทราบถึงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้คาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อบุคคล และหน่วยงานดังนี้

1. ผู้บริหารของกรมป่าไม้ สามารถนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลประกอบการวางแผน และกำหนดนโยบายการดำเนินงานป่าชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของชุมชนทุกพื้นที่ในประเทศไทย
2. ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ สามารถนำข้อมูลจากผลการวิจัยไปวางแผนดำเนินงานส่งเสริม และพัฒนาการจัดการป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
3. ผู้สนใจเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าและวิจัยต่อไป

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนบ้านศรีบัวบาน ที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 118 คน โดยอาศัยการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ
3. การศึกษาถึงการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ในครั้งนี้ได้ศึกษาใน 2 ประเด็นคือ วิธีการจัดการป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสุ่มตัวอย่าง โดยอาศัยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) โดยใช้สูตรสถิติของ Pagoso, Garcia and Leon อ้างใน นำชัย ทนุผล (2540: 73) ซึ่งได้ขนาดของตัวอย่างจำนวน 118 คน
2. การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548

นิยามศัพท์

ป่าชุมชน (community forest) หมายถึง ป่าธรรมชาติหรือป่าที่สร้างขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยนำเอาความต้องการพึ่งพาป่าของประชาชนในพื้นที่มาเป็น วัตถุประสงค์ในการจัดการป่า และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ แผนงานและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเนื่อง สม่่าเสมอตามความต้องการของชุมชน (สุนิลา ทนุผล และนำชัย ทนุผล, 2540: 9) ในทำนองเดียวกับ ปกรณ์ จริงสูงเนิน (2541: 9) ซึ่งได้ให้นิยามว่า กิจกรรมป่าไม้อื่นๆ ก็ตาม ที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การ ปลูกป่าหรือการจัดการป่าประจำหมู่บ้านในท้องที่ซึ่งขาดแคลนไม้ใช้สอยหรือของป่า จนกระทั่งถึงการ ปลูกต้นไม้ในไร่นาหรือป่ารายย่อย

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อความกระจ่างชัดในปัญหาและสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้อง โดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. ความหมายคำว่าป่าและป่าสงวนแห่งชาติ
2. ป่าไม้และแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้
3. รูปแบบของป่าชุมชนในประเทศไทย
4. ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องป่าชุมชน
5. การจัดการป่าชุมชน

1. ความหมายคำว่าป่าและป่าสงวนแห่งชาติ

จรรยา แววุฒินันท์ (2535: 5) ได้อธิบายความหมายคำว่าป่าในพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาตรา 4 (1) ว่า หมายถึงที่ดินยังมีได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน และตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ มาตรา 4 ได้ให้ความหมายไว้ว่าป่าหมายความรวมถึงที่ดิน ภูเขา ห้วยหนอง คลอง บึง บางลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลที่ยังมิได้มีบุคคลใดมาครอบครองตามกฎหมายตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติให้ความหมายว่าป่าที่ได้กำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2507 มาตรา 6 ที่ระบุว่า เมื่อรัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดป่าอื่นให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อรักษาสภาพป่าไม้หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นให้กระทำได้ โดยออกกฎกระทรวง ซึ่งต้องมีแผนที่แสดงแนวเขตป่าที่กำหนดเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งระบุไว้ในมาตรา 7 นั้น สามารถกระทำได้โดยออกกฎกระทรวงเช่นเดียวกัน ดังนั้น ป่าสงวนแห่งชาติจึงหมายถึงพื้นที่ป่าที่มีการกำหนดขึ้นและประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ โดยออกกฎกระทรวงที่มีจุดประสงค์เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ของป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นนั่นเอง

2. ป่าไม้และแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้

ป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติ จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วทดแทนได้ หมายถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์นำมาใช้แล้วสามารถเกิดทดแทนได้ซึ่งการทดแทนนี้อาจใช้เวลาสั้นหรือยาวนานก็ได้ ทรัพยากรประเภทนี้ร่างกายมนุษย์มีความต้องการมาก ทั้งเพื่อเป็นปัจจัยสี่และความสะดวกสบาย จึงมีความจำเป็นต่อมนุษย์ในการดำรงชีวิตป่าไม้ เมื่อพิจารณาตามสภาพที่

ปรากฏตามความเป็นจริงในระบบนิเวศแล้ว ถือได้ว่าอยู่ในส่วนขององค์ประกอบของระบบนิเวศที่สำคัญ จัดเข้าเป็นกลุ่มของทรัพยากรชีวภาพหรือสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งป่าไม้ยังเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีบทบาทสำคัญในการควบคุมระบบสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นตัวฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของระบบสิ่งแวดล้อมอีกด้วย คำว่าป่าไม้โดยรวมแล้วหมายถึง มวลหมู่ต้นไม้เล็กนานาชนิด มีองค์ประกอบและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เกื้อกูลกันและกัน ให้คงสภาพความเป็นป่าไม้ไว้ เช่น ภูเขา ลำน้ำ ลำห้วยลำธาร สัตว์ป่าน้อยใหญ่ ดิน หิน พืชชั้นสูง พืชชั้นต่ำ แมลง นก และสิ่งอื่น ๆ ทำให้เกิดเป็นสังคมอีกสังคมหนึ่งแยกต่างหากไปจากสังคมเมือง (อำนวย คอวนิช, 2536: 143) เช่นเดียวกับ (นิวัติ เรืองพานิช, 2542: 170) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าป่าไม่ว่า “ป่าไม้ คือสังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และปกคลุมพื้นที่กว้างใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ และวัตถุธาตุต่าง ๆ ในดิน เพื่อการเจริญเติบโตจนถึงอายุขัยและมีการสืบพันธุ์ของตนเอง ทั้งให้ผลผลิตและบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้แก่มนุษย์” แต่ในทัศนะของนักวิชาการป่าไม้แล้ว ความหมายของป่าไม้ได้รวมความหมายของหลากหลายทัศนะไว้ด้วยกัน ดังนั้น ป่าไม้ในแนวคิดของนักวิชาการป่าไม้จึงหมายถึง สังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ตลอดจนทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมนั้นที่มีผลทำให้ป่าไม้สามารถอำนวยประโยชน์ในทุก ๆ ด้านแก่สังคมของมนุษย์ สำหรับ (อุทิศ ภูอินทร์, 2536: 47-48) กล่าวว่า ป่าไม้โดยความหมายของคนไทยทั่วไปยังมีความเข้าใจที่แตกต่างกันไปและในบางครั้งยังพยายามตีความหมายเพื่อประโยชน์ของตัวเองโดยกฎหมายของประเทศ ป่าหมายถึงพื้นดินที่ไม่มีเอกชนครอบครองโดยถูกต้องตามกฎหมายและรัฐบาลได้กำหนดพื้นที่ดังกล่าวนี้ให้เป็นป่าประเภทต่าง ๆ ตามด้วยบทกฎหมายเช่น ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเตรียมการ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า สวนป่าและพื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นต้น โดยความหมายทั่ว ๆ ไปแล้วป่าคือพื้นดินที่ปกคลุมด้วยพรรณพืชไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ไม้พุ่ม หญ้าหรือพืชอย่างอื่นที่มีใช้พืชเกษตร บางครั้งอาจหมายถึงพืชเกษตร บางครั้งอาจหมายถึงสังคมพืชตามธรรมชาติ (natural plant community) อาจเป็นสังคมของไม้ใหญ่ เช่น ป่าดงดิบทางภาคใต้ของประเทศหรือไม้เล็กผสมกับหญ้าตามธรรมชาติ เช่น หุบหญ้าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เป็นต้น ในทางนิเวศวิทยานิยมใช้คำว่าสังคมพืชคลุมดินตามธรรมชาติ (natural vegetative cover type) ซึ่งอาจเป็นได้ตั้งแต่ป่าใหญ่ที่ประกอบด้วยไม้ชั้นเรือนยอดสูงเกินกว่า 40 เมตร ไปจนถึงทุ่งหญ้าและลานหินที่ปกคลุมด้วยมอสและพืชเล็ก ๆ คนทั่วไปมักเข้าใจคำว่าป่าไม้คือสังคมพืชที่ต้องมีไม้ใหญ่ สูงกว่า 20 เมตรขึ้นไป ประกอบกันอยู่หนาแน่น ส่วนสังคมพืชอื่น ๆ มักมองไม่เห็นความสำคัญและปล่อยให้ถูกทำลายไป แต่ในด้านการอนุรักษ์แล้วไม่ว่าจะเป็นป่าที่ประกอบด้วยไม้ใหญ่ (ป่าไม้) หรือประกอบด้วยไม้เล็ก (ทุ่งหญ้าหรือป่าทุ่ง) ก็ย่อมมีความสำคัญไม่

ยิ่งหย่อนกว่ากัน ฉะนั้น เพื่อความพูนสุขของประเทศควรที่จักได้อนุรักษ์ไว้อย่างเหมาะสมทั้งใน
ด้านปริมาณและสภาพตามความจำเป็น

ป่าไม้ นับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าที่สำคัญยิ่งของประเทศ ป่าไม้เป็น
แหล่งผลิตไม้และของป่าสำหรับใช้สอยและใช้เป็นสินค้าทั้งภายในประเทศ และส่งออกไปจำหน่าย
ยังต่างประเทศ ประเทศไทยได้เคยมีการทำไม้สักและไม้กระยาเลยออกจากป่าปีละหลายล้าน
ลูกบาศก์เมตร เป็นมูลค่าหลายพันล้านบาท ทั้งนี้ยังไม่รวมของป่าอื่น ๆ อีก จึงนับว่าป่าไม้ นอกจาก
จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนผู้ใช้ไม้และของป่าแล้ว ยังอำนวยประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของ
ประเทศเป็นอันมาก แต่เนื่องจากได้มีการตัดไม้เกินกำลังผลิตติดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน
ปัจจุบันจึงไม่มีไม้ขนาดใหญ่ในพื้นที่ป่าเศรษฐกิจอย่างเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต สำหรับประโยชน์
ทางอ้อมของป่านั้นมีอยู่หลายประการ และมีบทบาทสำคัญในการป้องกันบรรเทาภัย
ธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ป้องกันการพังทลายของดิน ป้องกันและบรรเทาอุทกภัย บรรเทาความ
รุนแรงของลมพายุ ทำให้อากาศอบอุ่น เย็นสบาย ไม่ร้อนจัดหรือหนาวจัด ช่วยให้ฝนตกเพิ่มขึ้น
เฉพาะที่เฉพาะแห่ง และมีความชุ่มชื้นในอากาศสม่ำเสมอทำให้น้ำไหลอย่างสม่ำเสมอตลอดปี
ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนเหล่านี้เป็นต้น ปัจจุบันนี้
นักวิชาการป่าไม้และนักอนุรักษ์ต่างถือว่าประโยชน์ทางอ้อมของป่าไม้มีความสำคัญมากที่สุดอย่าง
หนึ่ง และอาจมากกว่าประโยชน์ที่ได้รับโดยตรงจากป่าไม้เสียอีก (นิวัติ เรืองพานิช, 2542: 171-172)

วิชัย เทียนน้อย (ม.ป.ป.: 105-106) ได้กล่าวไว้ว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากร ธรรมชาติที่
มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มากทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าป่า
ไม้ได้ให้ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และสมุนไพรนานาชนิดตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน
สำหรับประโยชน์ที่ได้รับทางอ้อมนั้นมีมากมายยากที่จะนำมากล่าวหรือประมาณค่าเป็นเงินได้
ถึงแม้ว่าป่าไม้จะเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ออกเงยหรือเพิ่มพูนขึ้นมาได้ แต่การพัฒนาของป่าไม้จะ
ดำเนินไปได้อย่างช้ามาก และถ้าหากอัตราการนำไม้ป่ามาใช้มีน้อยกว่าอัตราการออกเงยของป่าไม้
แล้ว เป็นที่มั่นใจได้ว่าการขาดแคลนไม้เพื่อนำมาใช้ก่อสร้างที่อยู่อาศัยจะไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน
แต่ในสภาพปัจจุบันจำนวนพลเมืองของโลกเพิ่มขึ้น จึงทำให้จำเป็นต้องนำไม้มาใช้ประโยชน์ด้าน
ต่าง ๆ มากขึ้นอย่างไม่ได้สัดส่วนกับการพัฒนาของป่าไม้ ยิ่งไปกว่านั้นป่าไม้เป็นจำนวนมากถูก
ถากถางเพื่อนำพื้นที่มาใช้เพื่อการเพาะปลูก หรือสร้างที่อยู่อาศัยและประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งนับได้ว่า
เป็นวิธีการทำลายป่าไม้ที่สมบูรณ์แบบ และยากที่จะทำให้บริเวณนั้นกลายเป็นป่าธรรมชาติตามเดิม
ได้ หากปล่อยอัตราการทำลายป่าไม้ของมนุษย์ดำเนินเช่นนี้ต่อไปความเสียหายต่าง ๆ จะประดา
หน้าเข้ามา ไม่เพียงแต่จะขาดแคลนไม้เพื่อนำมาใช้ก่อสร้างหรือวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม
เท่านั้น แต่จะทำให้เกิดภาวะอากาศแปรปรวน ดินหมดความอุดมสมบูรณ์ และขาดแคลนเชื้อเพลิง

ในที่สุดพื้นที่ที่เคยมีความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์ก็จะค่อย ๆ พัฒนากลายเป็นทะเลทรายต่อไป อย่างไรก็ตามถ้าหากพิจารณาถึงสาเหตุสำคัญที่ป่าไม้ของโลกถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็วจะสืบเนื่องมาจาก (1) ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้มีการประดิษฐ์ค้นคิดเครื่องมือเครื่องใช้ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกใหม่ต่าง ๆ ขึ้นมา จึงมีความจำเป็นต้องการไม้มาใช้มากยิ่งขึ้น และ (2) จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ปัจจัยนี้ นับว่าเป็นตัวเร่งสำคัญที่ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่อจะนำทรัพยากรป่าไม้มาใช้ประโยชน์และนำพื้นที่ป่าไม้มาใช้ทำการเกษตรกรรม ซึ่งนับวันจะมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงเรื่องนี้ โดยพยายามที่จะหาทางสกัดกั้นและบำรุงรักษาป่าไม้ของตนไว้ เพื่อยังประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป

ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความผูกพันต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์มาก เพราะยังประโยชน์ให้แก่มวลมนุษยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากจำนวนประชากรของโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจึงทำให้ป่าไม้ลดขนาดของพื้นที่ลงโดยลำดับ ปัจจุบันป่าไม้ของโลกจะเหลืออยู่ไม่เกิน 42% ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่จะเป็นป่าไม้ในเขตร้อนหรือเขตหนาวที่อยู่ห่างไกลชุมชนหนาแน่นและการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก ส่วนป่าไม้ทั้งใบในเขตอบอุ่นหรือแม้แต่ป่าไม้เนื้อแข็งในเขตร้อนที่อยู่หรือใกล้ย่านชุมชนหนาแน่นจะถูกถากถางเพื่อนำพื้นที่มาใช้ในการเพาะปลูกและนำไม้มาใช้ประโยชน์อื่น ๆ เกือบหมดสิ้น สำหรับประเทศไทยนั้นป่าไม้เหลืออยู่ราว 24% รัฐบาลเห็นว่าสภาพทั่วไปของป่าอยู่ในขั้นวิกฤติ จึงได้ทำการปิดป่าไม้ชั่วคราวขึ้นในระยะนี้ การป้องกันมิให้ป่าถูกทำลายมากเกินไปอันก่อให้เกิดขาดความสมดุลทางธรรมชาติและขาดแคลนไม้ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในอนาคต จึงจำเป็นที่จะต้องทำการอนุรักษ์ป่าไม้เอาไว้ซึ่งมีหลายวิธีด้วยกัน เช่น การคุ้มครองป่าไม้โดยประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติแบบต่าง ๆ นำพื้นที่ป่าไม้ที่หมดสภาพมาปลูกป่าทดแทนในรูปของการทำสวนป่า ลดการบุกรุกทำลายป่าเพื่อนำพื้นที่มาใช้ทำการเพาะปลูกทั้งแบบยังชีพและการค้า เพราะจะทำให้ป่าไม้ถูกทำลายอย่างสมบูรณ์ ยิ่งไปกว่านั้นการตรวจตราดูแลให้ผู้รับสัมปทานป่าไม้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยพนักงานป่าไม้ทุกระดับไม่ทำตัวเป็นเครื่องมือของนายทุนเหล่านี้แล้วเป็นที่คาดหวังได้ว่าสภาพป่าไม้ของประเทศไทยจะไม่เสื่อมโทรมมากกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ (วิชัย เทียนน้อย, ม.ป.ป.: 130)

ป่าไม้มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีพของมนุษย์ และการคงอยู่ของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จากการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ในทุกส่วนของโลกหรือของประเทศไทย ทำให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงการสูญเสียและผลที่ได้รับจากการกระทำอันนี้ การดำเนินงานอนุรักษ์ป่าไม้จึงได้รับความสนใจจากภาครัฐบาลและเอกชนและประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง การอนุรักษ์ป่าไม้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวกระทำได้นี้ (ราตรี ภารา, 2540: 112-118)

1. การกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติ นโยบายป่าไม้แห่งชาติมีอยู่ 20 ข้อที่สำคัญ คือ การกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยในอัตราร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ เป็นการกำหนดแนวทางการจัดการและการพัฒนาป่าไม้ในระยะยาว เพื่อประโยชน์ 2 ประการดังนี้

1.1 ป่าเพื่อการอนุรักษ์ กำหนดไว้เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่หายาก และป้องกันภัยธรรมชาติอันเกิดจากน้ำท่วมและการพังทลายของดิน ตลอดทั้งเพื่อประโยชน์ในการศึกษา การวิจัย และนันทนาการของประชาชนในอัตราร้อยละ 15 ของพื้นที่ประเทศหรือประมาณ 48 ล้านไร่

1.2 ป่าเพื่อเศรษฐกิจ กำหนดไว้เพื่อการผลิตไม้และของป่า เพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ในอัตราร้อยละ 25 ของพื้นที่ประเทศหรือประมาณ 80 ล้านไร่

2. การปลูกป่า เป็นการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างหนึ่ง เมื่อป่าไม้ในพื้นที่ถูกตัดฟันลงไม่ว่ากรณีใดก็ตาม นโยบายการรักษাপ่าไม้จะกำหนดให้มีการปลูกป่าขึ้นทดแทน และส่งเสริมให้มีการปลูกสร้างสวนป่าทุกรูปแบบ การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้เสื่อมสภาพสามารถดำเนินการได้ ทั้งภาครัฐบาล เอกชน ชุมชน และอาสาสมัคร อาจจะกระทำเนื่องในโอกาสสำคัญ ๆ เช่นปลูกเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองครองราชย์ 50 ปี หรือในวันเข้าพรรษา เป็นต้น

3. การป้องกันไฟไหม้ป่า ไฟไหม้ป่าถือเป็นอันตรายร้ายแรงที่เกิดขึ้นกับป่าไม้ การไฟไหม้ป่ากระทำได้อย่างมาก ไฟไหม้ป่าเกิดจากการกระทำของมนุษย์ จากความประมาทเลินเล่อทำให้ต้นไม้บางส่วนอาจตาย บางส่วนอาจชะงักการเจริญเติบโต และบางแห่งอาจตายหมด หากเกิดขึ้นแล้วซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนพินาศหมดโอกาสแพร่พันธุ์ได้

4. การป้องกันการบุกรุกทำลายป่า การบุกรุกทำลายป่าในปัจจุบันนี้จะเพิ่มความเสี่ยงมากขึ้น การป้องกันทำได้โดย การทำหลักเขตป้ายหรือเครื่องหมายให้ชัดเจนเพื่อบอกให้รู้ว่าเป็นเขตป่าประเภทใด การแก้ปัญหาที่สำคัญที่สุดอยู่ที่การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นไปด้วยความเที่ยงตรง เอาจริงเอาจัง และมีความซื่อสัตย์ต่ออาชีพและหน้าที่ ปฏิบัติตามตัวบทกฎหมาย และพระราชบัญญัติป่าไม้อย่างเคร่งครัดจะสามารถป้องกันการทำลายป่าในทุกรูปแบบได้

5. การใช้วัสดุทดแทนไม้ ในการก่อสร้างต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเรือนหรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่เคยใช้ไม้ดั้งเดิม เช่น การสร้างสะพานเพื่อทดแทนสะพานเก่าที่ชำรุด ควรจะใช้เหล็กทำสะพานให้รถวิ่งชั่วคราวก่อนจะมีสะพานใหม่ที่ถาวรและสร้างได้ด้วยวัสดุที่ไม่ใช่ไม้ ห้องใช้วงกบประตูหน้าต่างเหล็ก ประตูหน้าต่างกระจกแทนการใช้ไม้ แม้แต่เครื่องประดับเครื่องใช้ต่าง ๆ ควรใช้วัสดุอื่นแทนไม้

6. การใช้ไม้อย่างมีประสิทธิภาพ/ประหยัด เป็นการนำเนื้อไม้มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด โดยใช้ทุกส่วนของต้น เช่น ไม้ที่เหลือจากการแปรรูป นำมาใช้เป็นวัสดุ

ก่อสร้างแล้วสามารถนำไปเป็นวัตถุดิบทำไม้อัด ไม้ปาร์เก้ ชี้นไม้สับ (chip board) ไม้ประสาน (particle board) ทำเครื่องใช้ขนาดเล็ก เช่น แจกัน ที่เขียนหรือ ของชำร่วย เป็นต้น ส่วนไม้ที่นำมาแปรรูปเพื่อใช้ในการก่อสร้างหรือเพื่อการใช้งานอื่น ควรปรับปรุงคุณภาพไม้ก่อนนำมาใช้ประโยชน์ เช่น การอาบน้ำยาไม้ อบให้แห้งเพื่อยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานออกไป

7. การพยายามนำไม้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์มาใช้ เช่น มะพร้าว ต้นตาล ไม้ยางพารา นำมาทำเครื่องใช้ในครัวเรือนได้หลายชนิด อาทิ ตู้เตียง โต๊ะ ก่อนนำมาใช้ประโยชน์ ควรปรับปรุงคุณภาพไม้ก่อน

8. ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ ให้การศึกษา ให้เยาวชนและประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และช่วยกันดูแลในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ เหมือนกับที่เรารักษาทรัพยากรป่าไม้ เหมือนกับที่เรารักษาและหวงแหนสิ่งของที่เป็นสมบัติของเราเอง

ในปัจจุบัน การใช้ประโยชน์ป่าไม้เกือบทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้ยึดแนวทางการอนุรักษ์เป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ป่าได้ลดลงจนอยู่ในขั้นวิกฤติไม่สามารถบริการสิ่งต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ได้ตามที่ต้องการและยังก่อผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจนเป็นปัญหาต่อสังคมมนุษย์ คำว่าอนุรักษ์ (conservation) หมายถึง การใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ในกรณีของป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ทดแทนตัวเองได้ (renewable natural resource) คือการใช้ป่าให้ได้รับผลสูงสุดในทุกด้านและมีความยั่งยืนตลอดไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด แนวทางการอนุรักษ์นั้นโดยทั่วไปมีระดับความเข้มข้นของการใช้หลายระดับ นับตั้งแต่ไม่ใช้เลยอันได้แก่การเก็บรักษา (preservation) ไปจนถึงการใช้ให้ได้ผลทางเศรษฐกิจสูงสุดและตลอดไปโดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์อื่น (active management) ซึ่งอาจแบ่งกว้าง ๆ ได้ดังนี้ (อุทิศ กุญอินทร์, 2536: 60)

1. การเก็บรักษา (preservation) เป็นการจัดการแบบที่ปล่อยให้พื้นที่ป่าดำเนินไปตามธรรมชาติ โดยมนุษย์ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องใด ๆ การเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามธรรมชาติโดยสมบูรณ์ ป่าจะเป็นป่าพรหมจรรย์ (vergin forest) ที่แท้จริง

2. การอนุรักษ์ (conservation) เป็นการจัดการเพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชาญฉลาด เน้นที่การรักษาไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ดูหรือใช้ประโยชน์ด้วย ไม่มุ่งที่ประโยชน์สูงสุด การใช้ที่ต้องมีการทำลาย (destructive uses) ต้องกำหนดไม่ให้เกิดกว่าที่จะทำให้ป่าเปลี่ยนแปลงหรืออาจไม่ใช้ ส่วนการใช้ในทางที่ไม่ทำลาย (non-destructive uses) จะต้องไม่ก่อผลกระทบจนทำให้ทรัพยากรป่าไม้หรืออื่น ๆ ในป่าเปลี่ยนรูปหรือเสื่อมโทรมลง คือให้ป่าคงรูปเดิมที่สมบูรณ์ตลอดไป

3. การจัดการเข้มน้เพื่อผลิตผล (management for high production) เป็นการใช้ขบวนการต่าง ๆ เข้าไปกระทำต่อพื้นที่ป่าไม้เพื่อก่อให้เกิดผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยปกติเน้นที่ผลผลิตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อาจจำเป็นต้องเปลี่ยนรูปโครงสร้างของป่าเพื่อก่อให้เกิดผลผลิตสูงสุดตามเป้าหมาย เช่น การปลูกสร้างสวนป่า เป็นต้น

ในปัจจุบันป่าไม้ของโลกทั้งหมดจะเหลือไม่เกิน 42% แม้แต่ของประเทศไทยรัฐบาลได้ดำเนินการปิดป่าไม้ชั่วคราวเพราะสภาพทั่วไปของป่าไม้อยู่ในขั้นวิกฤต กล่าวคือ จะเหลือพื้นที่ป่าไม้อย่างแท้จริงไม่เกิน 24% ของพื้นที่ทั้งประเทศ ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้มนุษยชาติเดือดร้อนจึงต้องหาวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างเร่งด่วน ซึ่งรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ที่สำคัญมีดังนี้ (วิชัย เทียนน้อย, ม.ป.ป.: 122-129)

1. การปลูกป่าทดแทน ภาครัฐบาลได้ดำเนินการปลูกป่าทดแทนทั้งในรูปของการทำสวนป่า สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ และสวนสาธารณะ

2. การดำเนินการคุ้มครองป่าไม้ ทำได้โดยอาศัยกฎหมายซึ่งทางราชการเห็นความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้เหล่านั้นเป็นเขตหวงห้าม มิให้ประชาชนเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์อื่นใดจากป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นการตัดชักลากไม้ออกมาใช้ประโยชน์ การเก็บหาของป่า หรือการล่าสัตว์

3. การจัดการนุกรุกทำลายป่า รัฐบาลต้องแก้ไขโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือควบคู่ไปกับการประชาสัมพันธ์ เพื่อขอความร่วมมือ เจ้าหน้าที่ของรัฐเองก็ควรมีความซื่อสัตย์

4. การป้องกันไฟไหม้ป่า กระทำได้โดยจัดตั้งหน่วยผจญเพลิงพร้อมด้วยเครื่องมือดับไฟที่ทันสมัย จัดตั้งหน่วยประชาสัมพันธ์เพื่อแนะนำประชากรที่อยู่อาศัยใกล้ป่าไม้ และนักท่องเที่ยวให้ช่วยระมัดระวังในการนำไฟมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ จัดทำแผนกันไฟทั้งที่อยู่ในป่าไม้และบริเวณรอบนอกของป่าไม้ และจัดสร้างหอสังเกตการณ์ขึ้นในป่าไม้

5. การปรับปรุงวิธีการทำป่าไม้ ซึ่งมีหลักถูกต้องตามหลักวิชาการที่สำคัญคือ

5.1 การตัดไม้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นความพยายามที่จะลดความเสียหายของต้นไม้ที่โค่นลงมา กล่าวคือ การตัดต้นไม้ต้องเว้นตอไว้สูงจากพื้นดินราว 30 ซม. เวลาล้มต้นไม้ลงมาต้องระวังไม่ให้ล้มปะทะกับก้อนหิน จอมปลวกหรือตอไม้ขนาดใหญ่ เพื่อป้องกันมิให้ต้นไม้แตกหัก เครื่องมือที่นำมาใช้ตัดไม้ต้องมีประสิทธิภาพ

5.2 ป้องกันการตัดไม้จนโล่งเตียน การทำป่าไม้ที่ถูกต้องจะต้องตัดไม้ที่ได้นขนาด ตัดต้นไม้เป็นแถบ เป็นหมู่หรือเป็นริ้ว และปล่อยให้เหลือต้นไม้ที่เป็นแม่พันธุ์ไว้ ทั้งนี้เมื่อบริเวณที่ตัดไม้ไปแล้วจะเหลือป่าไม้ที่อยู่ใกล้เคียงช่วยป้องกันลมพัด และช่วยรักษาความชื้นเอาไว้

6. การพยายามนำเนื้อไม้มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ไม้ที่โคนล้มลงมาควรจะนำเนื้อไม้ทุกส่วนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ใช่ตัดเอาเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งมาใช้เท่านั้น

7. การป้องกันความเสียหายของป่าไม้อื่นเนื่องมาจากแมลงและโรคพืช การที่ต้นไม้ชนิดเดียวกันขึ้นรวมกันอย่างหนาแน่นจะได้รับอันตรายจากโรคพืชและแมลงได้ง่ายกว่ามีต้นไม้หลายชนิดคละเคล้าปะปนกัน การป้องกันก็คือ การใช้สารเคมีฉีดหรือพ่นลงไปในป่าไม้ การควบคุมทางด้านชีวภาพโดยการจับหาค่าหรือตัวเบียนเบียนมาปล่อยไว้ และการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมมาปลูกเพื่อที่จะสามารถต่อต้านโรคพืชและแมลงได้

8. การจัดการดูแลรักษาพันธุ์ไม้สงวน ก่อนที่จะออกใบอนุญาตให้ผู้รับสัมปทานป่าไม้ทำการตัดชักลากไม้ออกมาใช้ประโยชน์ กรมป่าไม้จะมอบหมายให้พนักงานป่าไม้ออกไปคัดเลือกต้นไม้และตัดตราเอาไว้ โดยห้ามมิให้ผู้รับสัมปทานป่าไม้ตัดต้นไม้เหล่านี้เด็ดขาดซึ่งได้แก่ ไม้โพน ไม้เขือ ไม้สนเขา และไม้สงวน

3. รูปแบบของป่าชุมชนในประเทศไทย

โกลบ แพรกทอง (ม.ป.ป.: 6-8) ได้กล่าวว่าป่าชุมชนได้มีการวิวัฒนาการในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีวิธีการจัดการแตกต่างกันไปตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยโดยสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจและระบบนิเวศของพื้นที่นั้น ๆ สภาพของชุมชนสามารถแบ่งแยกได้ 3 ลักษณะ คือ

3.1 ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม เป็นพื้นที่ซึ่งอยู่ไกลจากแหล่งป่าไม้ มีความขาดแคลนไม้ใช้สอย มีการแข่งขันในการใช้ที่ดินเพื่อกิจการต่าง ๆ สูง แหล่งป่าไม้ที่จะมีขึ้นได้จึงเป็นแหล่งป่าไม้ที่ต้องอยู่บนที่ดิน ซึ่งถูกควบคุมและคุ้มครองโดยหลายหน่วยงาน

3.2 ชุมชนที่อยู่ใกล้เขตป่า เป็นชุมชนที่ประกอบการเกษตรกรรม ซึ่งอาจจะมีที่ดินไม่พอเพียง มีความต้องการที่ดินและในขณะเดียวกันได้อาศัยแหล่งป่าไม้ที่อยู่ใกล้เคียงเป็นที่พึ่งพิงทางด้านไม้ใช้สอย แหล่งอาหาร สมุนไพรรักษาโรค และแหล่งชับน้ำ

3.3 ชุมชนที่อยู่ในเขตป่า เป็นชุมชนที่มีชีวิตพึ่งพิงกับพื้นที่ป่าไม้ ต้องการป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และแหล่งชับน้ำต่าง ๆ

ป่าชุมชนที่ได้วิวัฒนาการในสภาพชุมชนลักษณะต่าง ๆ 3 ลักษณะที่กล่าวมานั้นคือการรักษาป่าไว้เพื่อประโยชน์ของป่าชุมชน โดยประชาชนร่วมกันรักษาไว้ภายใต้วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันของป่าชุมชนที่เกิดขึ้นในประเทศไทยไว้ 3 รูปแบบ ดังนี้คือ

1. ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นป่าชุมชนที่ประชาชนในท้องถิ่นได้รักษาพื้นที่ป่าไว้โดยมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เป็น

แหล่งชั้นน้ำและอาหาร สมุนไพร และของป่าสำหรับชาวชนบท รวมทั้งเป็นเขตอุทยาน และเป็นที่พักผ่อนเป็นต้น

2. ป่าชุมชนแบบพัฒนา หรือป่าชุมชนประยุกต์ เป็นป่าชุมชนที่เกิดขึ้นจากการส่งเสริมให้ราษฎรมีป่าไม้ไว้ใช้สอยในระดับหมู่บ้าน ซึ่งจะมีรูปแบบต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับการใช้ประโยชน์ที่ดินและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น ป่าโรงเรียน (school forest) การพัฒนาวัดป่า ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอยเป็นต้น

3. การดำเนินงานส่งเสริมป่าชุมชน ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ภายในกรมป่าไม้ได้ดำเนินงานในลักษณะส่งเสริมกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น วัด โรงเรียน กลุ่มราษฎรให้ดำเนินกิจกรรมปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามที่กรมป่าไม้ได้ดำเนินการอยู่แล้ว และมีโครงการที่จะจัดทำในอนาคต เช่น การดำเนินการหมู่บ้านป่าไม้ โครงการปลูกไม้ยืนต้นแบบประชาวาสา โครงการปลูกไม้ใช้สอยสำหรับหมู่บ้าน เป็นต้น

การพัฒนาป่าไม้ชุมชนในประเทศไทยนั้น ตั้งอยู่พื้นฐานความคิด 4 ประการ (โกมล แพรททอง, ม.ป.ป.: 5-6) คือ

1) แนวความคิดด้านนิเวศวิทยา ดังที่ยอมรับกันว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ (ecosystem) ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิต คือ มนุษย์ ต้นไม้ สัตว์ป่า และสิ่งไม่มีชีวิต ซึ่งประกอบกันเป็นระบบนิเวศอยู่ภายใต้การโยงใยของระบบเชื่อมโยงต่าง ๆ ที่สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในระบบนิเวศ มนุษย์นั้นมีความจำเป็นต้องพึ่งพิงและอาศัยอยู่ในระบบนิเวศ ดังนั้นจึงนับว่ามนุษย์เป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมของมนุษย์อันเกิดจากระบบสังคมนับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสมดุลของระบบนิเวศเพื่อให้มนุษย์สามารถอาศัยและพึ่งพิงกับระบบนิเวศโดยไม่มีการทำลาย

2) แนวความคิดของการพัฒนาชนบท ซึ่งเล็งเห็นถึงกิจกรรมด้านป่าไม้เน้นกิจกรรมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในชนบทให้สามารถยืนอยู่ได้ เนื่องจากป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรหรือปัจจัยที่จำเป็นของชาวชนบท เช่น เป็นแหล่งชั้นน้ำ ไม้ใช้สอย สมุนไพร และอาหารป่าจำพวกเห็ด หน่อไม้และผลไม้ นอกจากนั้นป่าไม้ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจอันเกิดจากความเชื่อและประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังนั้นกิจกรรมของป่าไม้จึงเป็นกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกดำรงชีพของประชาชนในชนบทที่สมควรจะถูกนำมาใช้ให้เป็นส่วนหนึ่งร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ในการพัฒนาเพื่อให้ชุมชนชนบทอยู่รอดและพัฒนาดนเองได้

3) แนวความคิดของการกระจายอำนาจ จากการที่กรมป่าไม้ได้ดำเนินการอนุรักษ์ป่าไม้ในอดีตซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นการกระจายอำนาจให้ประชาชนในชนบท

ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้เกิดประสิทธิผลและสามารถ
อำนวยความสะดวกต่อชุมชนที่อยู่ใกล้พื้นที่ป่าได้โดยตรงมากยิ่งขึ้น

4) แนวความคิดทางด้านการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่งอก
เงยได้ ถ้าได้รับการจัดการที่เหมาะสมจะมีผลให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องต่อชุมชนและรักษาซึ่ง
ความสมดุลในธรรมชาติระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต

4. ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องป่าชุมชน

โดยพื้นฐานสังคมชนบทไทย ชาวบ้านลุ่มอาศัยพึ่งพาป่าทั้งในแง่ปัจจัย 4 ได้แก่
อาหาร สมุนไพร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยมาช้านาน นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้พึ่งพาน้ำจากป่า
ใช้ทำนา อาศัยผลผลิตจากป่าเป็นเพื่อสร้างรายได้พอยังชีพ อีกทั้งป่ายังเป็นแหล่งที่มาของความเชื่อ
ประเพณีซึ่งเป็นรากฐานความสัมพันธ์ของชุมชน บทบาทของป่าต่อความอยู่รอดชุมชนจึงมีมาช้านาน
ชุมชนพื้นเมืองจำนวนไม่น้อยจึงมีวัฒนธรรมในการรักษาป่า เช่น รูปแบบความเชื่อเรื่องผีที่
ดูแลป่า ดันน้ำ แบบแผนการผลิต การเกษตร การใช้ทรัพยากรที่ใช้ป่าอย่างทะนุถนอม ซึ่งมีความ
แตกต่างหลากหลายไปตามภูมิโนและวัฒนธรรมในแต่ละแห่ง เมื่อป่าอันเป็นฐานชีวิตของพวกเขา
กำลังถูกทำลาย ไม่ว่าจะเป็นการสัมปทานไม้ในยุคก่อน การขยายตัวของพืชพาณิชย์ที่ต้องการ
ใช้พื้นที่มาก การเติบโตของธุรกิจอุตสาหกรรมที่เข้ายึดครองพื้นที่ป่า การเข้ามาตัดไม้ เก็บผลผลิต
จากป่าจากบุคคลภายนอกหรือแม้กระทั่งภายในชุมชนเองที่จะทำให้ป่าเสื่อมโทรมได้ โดยที่
เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่สามารถเข้ามาช่วยดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องได้ หรือหลายกรณีเจ้าหน้าที่รัฐ
กลับปล่อยปละละเลยให้เกิดการทำลายป่าหรือยึดพื้นที่ป่าเป็นของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการประกาศเขต
ป่าอนุรักษ์ การมีโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เข้ายึดครองพื้นที่ป่าของชุมชนและกีดกันไม่ให้ชุมชน
พึ่งพาป่าได้อีกต่อไป สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความอยู่รอดของป่าและของชุมชนอย่าง
มาก ทำให้ชุมชนจำนวนไม่น้อยต้องดำเนินการรักษาป่าอย่างจริงจัง เพื่อให้ระบบนิเวศ แหล่ง
อาหาร สมุนไพร แหล่งดันน้ำสำหรับการเกษตรและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อของชาวบ้านยังคง
อยู่ต่อไป และฐานทรัพยากรดังกล่าวยังเป็นทุนทางสังคมของชาวบ้านที่ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ
พอเพียง เสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของชุมชนได้ “ป่าชุมชน” เป็นศัพท์ใหม่สำหรับชาวบ้าน
ในขณะที่แต่ละชุมชนมีการจัดการป่ามาอย่างต่อเนื่องยาวนานอยู่แล้วเพียงแต่ชาวบ้านไม่ได้เรียกว่า
ป่าชุมชนเท่านั้น คำว่าป่าชุมชนถูกสร้างขึ้นมาเพื่อทำความเข้าใจกับสังคมและเป็นเหมือนคำจำกัด
ความแบบกว้าง ๆ ของการจัดการป่าโดยคนในท้องถิ่น แต่ในระดับพื้นที่จะมีรายละเอียดของแต่ละ
ชุมชนที่แตกต่างหลากหลายซึ่งมีทั้งความเหมือนและความต่างกัน ป่าชุมชนเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึง
ถึงความสัมพันธ์ของป่าไม้กับชุมชนในลักษณะที่ว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพา

ทรัพยากรป่าไม้ เนื่องจากป่าไม้เป็นแหล่งอาหารสมุนไพรที่สามารถนำมารักษาโรค และคนในชุมชนได้อาศัยป่าเป็นแหล่งวัตถุดิบเพื่อนำไม้มาก่อสร้างที่อยู่อาศัย หากป่าถูกบุกรุกแผ้วถางทำให้จำนวนพื้นที่ป่าไม้ลดลงย่อมทำให้สิ่งทีคนในชุมชนต้องการลดปริมาณลงไปด้วย และส่งผลกระทบต่อตรงต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน (สุนิดา ทนุผลและนำชัย ทนุผล, 2540: 14)

ป่าชุมชนซึ่งอยู่ในชุมชนที่สืบทอดวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องนั้น จะพบลักษณะป่าชุมชนที่อิงอยู่กับระบบทั้งสองระบบ คือระบบเศรษฐกิจและระบบคุณค่า ส่วนรายละเอียดลักษณะป่าเป็นป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอยหรือป่าอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับลักษณะทางนิเวศวิทยาของแต่ละพื้นที่ถ้าระบบนิเวศเป็นภูเขา มีน้ำไหล มีที่ราบน้อย ระบบป่าชุมชนและระบบเหมืองฝายจะเกิดขึ้นเหมือนที่ภาคเหนือ แต่ถ้าระบบนิเวศเป็นแบบลอนคลื่นจะมีลักษณะนิเวศแบบป่าโคก โดยมีการทำนาแบบหมุนเวียน ซึ่งเป็นการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรตามลักษณะทางนิเวศแต่ละเขตของตัวเอง เพราะฉะนั้น เมื่อพูดจากประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วในชุมชนเก่า และขยายไปสู่ชุมชนใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากการโยกย้ายถิ่นฐานครั้งล่าสุดอันเนื่องมาจากพืชเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดชุมชนผสมกันระหว่าง ส่วย ลาว เขมร หลายเผ่าพันธุ์แต่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เดียวกันแล้วไม่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมเดียวกัน ลักษณะป่าชุมชนที่สืบเนื่องกันมาจะเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มเหล่านี้ได้อย่างไร นับว่าเป็นเรื่องที่ยากมาก เพราะเพียงเรื่องความขัดแย้งในชุมชนก็มากมายอยู่แล้ว เมื่อมีคนหลาย ๆ ชาติพันธุ์มาอยู่รวมกัน วัฒนธรรมได้ผสมผสานกันไปหมด ชุมชนใหม่ที่เป็นชุมชนชาวไร่จะมีลักษณะความต้องการทางเศรษฐกิจสูง และการครองชีพมีลักษณะเป็นการซื้อขายทั้งสิ้น ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการร่วมงานเพื่อทำให้เกิดป่าชุมชนมากขึ้น แต่ว่ารากเหง้าเดิมที่ติดมาอย่างคงมีอยู่จึงพอมีทางเป็นไปได้ จากประสบการณ์การทำงานป่าชุมชนหรือมูลนิธิฯ ทำให้กลุ่มที่เป็นชุมชนชาวไร่จะสะท้อนประสบการณ์ที่ชาวบ้านได้กลับมาารวมกัน และพูดกันเรื่องการดูแลรักษาป่า ดังนั้นป่าชุมชนในแง่นี้เข้าใจว่าจะสัมพันธ์กับคุณค่าที่ชุมชนจะเกาะเกี่ยวหรือรวมตัวเป็นชุมชนอย่างสืบเนื่องได้อย่างไร การเกาะเกี่ยวกันจะทำให้ชุมชนมีแรงมากพอที่จะปะทะกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์กับตัวเอง ในแง่เศรษฐกิจป่าเป็นแหล่งอาหาร เป็นหลักของระบบเศรษฐกิจแบบหาอยู่หากินซึ่งมีมูลค่ามหาศาล ค่าจ้างแรงงานในระบบอุตสาหกรรมเทียบไม่ได้กับระบบเศรษฐกิจแบบนี้ รายได้วันละ 70-90 บาท จากภาคอุตสาหกรรมอาจกล่าวได้ว่าน้อยไปหรือต่ำไปเมื่อเปรียบเทียบกับระบบเศรษฐกิจแบบหาอยู่หากินในป่าเช่นนี้ นอกจากนั้นการหาอยู่หากินในป่ายังมีลักษณะของการกระจายรายได้ผู้นั้นด้วย เพราะว่าทุกคนมีสิทธิเข้าไปหากินตามความขยันขันแข็งของแต่ละคนภายใต้กฎระเบียบที่ช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชน นอกจากจะมีลักษณะเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศแล้ว ยังมีลักษณะเป็นงานพัฒนา

ระบบชนบทอีกแบบหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชาวบ้านได้ดีขึ้นด้วย (ภาคภูมิ วิธานดิวัฒน์, 2537: 28-29)

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546: 2) ได้กำหนดความหมายป่าชุมชน คือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการพึงพิงป่าของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่า และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าว เป็นผู้กำหนดแผนการและควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอตามความต้องการของชุมชน ส่วน ฉลาดชาย รมิดานนท์ (2532: 162) กล่าวว่า ป่าชุมชนเป็นแบบแผนการใช้ทรัพยากรที่มีป่าเป็นศูนย์กลางของการผลิต และการดำรงชีวิตของชาวบ้านโดยมีพวกเขาเป็นเจ้าของ เป็นผู้จัดการและได้รับประโยชน์ พื้นที่ป่าได้จัดแบ่งหรือกำหนดไว้ให้เป็นของชุมชน มีการจัดการโดยชุมชนและเพื่อชุมชนจะได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวรตามกฎหมายที่ชุมชนได้กำหนดไว้ ทั้งนี้จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นสำคัญ ป่าชุมชนดังกล่าวจะเป็นป่าธรรมชาติดั้งเดิมหรือเป็นป่าที่ชุมชนได้ช่วยกันปลูกสร้างขึ้นมาก็ได้และเป็นกรรมสิทธิ์ของชุมชนโดยส่วนรวม เพื่อเป็นการทำความเข้าใจง่ายขึ้น สำหรับสมชัย เบญจชัย (2543: 6) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ป่าชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีต้นไม้ ซึ่งให้ประโยชน์แก่ราษฎรทั้งทางตรงและทางอ้อมด้านระบบนิเวศ ประโยชน์จากเนื้อไม้และผลผลิตของป่า ทั้งนี้อาจมีอาณาบริเวณพื้นที่หนึ่งหรือเป็นแถวเป็นแนวตามริมถนนหรือคลองส่งน้ำก็ได้ นอกจากนี้ คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (2546: 17) ได้ระบุไว้ว่า ป่าชุมชนหมายถึงพื้นที่ป่าทั้งที่เป็นป่าบกและป่าชายเลนรอบชุมชนหรือใกล้เคียงกับชุมชน โดยที่ชุมชนใช้อาศัยทำมาหากินและเลือกใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการรักษาระบบนิเวศ โดยชุมชนเป็นผู้วางแผน ตัดสินใจว่าต้องการอะไรจากป่า ต้องการเมื่อไร จะดูแลรักษาฟื้นฟูและพัฒนาป่าชุมชนอย่างไร มีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชนจะดูแลได้ทั่วถึง โดยทั้งนี้แผนการจัดการป่าของชุมชนอาจจะกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นจารีตประเพณี เป็นวิถีชีวิตในการจัดการป่าก็ได้ขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นผู้กำหนด ในทำนองเดียวกัน กรมป่าไม้ (2535: 2) ได้ให้ความหมายอย่างกว้างว่า เป็นป่าซึ่งประชาชน กลุ่มประชาชนหรือสถาบันในชุมชนนั้นได้ร่วมกันรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชนนั้น ในความหมายเฉพาะคือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำองค์ประกอบของความต้องการของประชาชนและประชาชนผู้รับประโยชน์เข้าร่วมในชุมชนนั้น ส่วน โทมัส แพรททอน (2533: 9-10) ได้สรุปไว้ว่า ป่าชุมชนเป็นรูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาความต้องการของประชาชนมาเป็นวัตถุประสงค์ในการจัดการป่านั้น และให้ประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากป่าดังกล่าวเป็นผู้กำหนดแผนการ และควบคุมการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน เกรียงศักดิ์ ถนอมพันธ์ (2544: 7-

8) ได้กล่าวว่า ป่าชุมชนประกอบไปด้วยเนื้อที่ป่าไม้ประมาณ 50-100 ไร่ หรือมากกว่านั้น เกิดจากเอกชนหรือคณะชุมชนสนใจบริจาคที่ดินหรือให้เงินอุดหนุนเพื่อไปดำเนินการตามโครงการ พื้นที่ป่าไม้ดังกล่าวนี้จะมีโฉนดขึ้นทะเบียนไว้เป็นที่สาธารณะ โดยมีคณะกรรมการแห่งท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้ควบคุมดูแล ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวจะมีแผนการจัดการป่าโดยอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าแห่งรัฐ หรือจากพนักงานป่าไม้ท้องถิ่นเพื่อดำเนินการป่าชุมชนให้เป็นไปตามความมุ่งหมาย ป่าชุมชนได้มีการดำเนินการอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว ตามสภาพการพึ่งพิงป่าของประชาชนที่มีต่อแหล่งป่าที่อยู่ใกล้เคียงหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบการใช้ประโยชน์จากป่าแตกต่างกันออกไป ตามสภาพภูมิประเทศ นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ และสังคม

จากความหมายต่าง ๆ และองค์ประกอบเหล่านี้เอง เราจะเห็นสาระสำคัญของป่าชุมชนอยู่ 3 ประการคือ

1. ต้องมีพื้นที่ เพื่อเป็นพื้นที่ที่ชุมชนเข้าไปจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน
2. ต้องมีขบวนการของชุมชน ในการเข้าไปจัดการเพื่อประโยชน์ของชุมชน
3. ต้องมีการใช้ประโยชน์จากป่าตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าป่าชุมชน คือพื้นที่ซึ่งได้รับการจัดการโดยขบวนการของชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามความประสงค์ของชุมชนอย่างยั่งยืนนั่นเอง (สำนักส่งเสริมการปลูกป่า, 2537: 3)

หลักการสำคัญในการที่จะวัดความเป็นป่าชุมชน จะมีประเด็นต่าง ๆ ให้พิจารณาดังต่อไปนี้คือ (คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546)

1. เชื่อมโยงระบบสังคมวัฒนธรรมเข้ากับเรื่องป่าและทรัพยากรในป่า ป่ายังคงอยู่ได้และปรับตัวร่วมกับชุมชน คนสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาป่า และป่าก็สร้างสรรค์วัฒนธรรมชุมชน คนกับป่าอยู่ด้วยกัน พึ่งพากัน ไม่แยกจากกัน
2. เป็นการจัดการทรัพยากรแบบองค์รวมที่มองทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน ล้วนสัมพันธ์กัน แม้จะพุ่งประเด็นที่ป่าแต่ไม่แยกส่วนกับการจัดการทรัพยากรทั้งหมด
3. รูปแบบการจัดการหลากหลาย เป็นได้ทั้งป่าอนุรักษ์และป่าเพื่อเศรษฐกิจจัดการแบบประเพณีหรือสร้างสรรค์ใหม่ได้โดยมีเงื่อนไขของชุมชน เป็นตัวกำหนด
4. ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ไม่ได้ไม่ใช่ป่าชุมชน เพราะชุมชนได้เลือกที่จะดูแลรักษาป่าแทนการล้างผลาญเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้า ดังนั้นชุมชนมี “ค่าเสียโอกาส” ที่ไม่ล้างผลาญชุมชนจึงควรได้ประโยชน์จากป่าเป็นแรงจูงใจ トラบโดที่ไม่ได้ทำลายทรัพยากร

5. เป็นป่าธรรมชาติหรือป่าปลูกขึ้นมาใหม่ก็ได้ แต่ต้องมีขอบเขตที่ชาวบ้านสามารถจำแนกขนาดของพื้นที่ได้ การกำหนดขอบเขตอาจจะกระทำร่วมกันระหว่างชุมชนก็ได้

6. กรรมสิทธิ์ในที่ดินจะเป็นของรัฐหรือสาธารณะก็ได้ แต่ชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการอย่างอิสระ โดยองค์กรตัวแทนที่แท้จริงของชุมชน

7. เป็นการจัดการโดยชุมชน สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม จุดประสงค์และเป้าหมายของการจัดการป่าสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

8. เป็นระบบการจัดการร่วม ที่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบภายในชุมชนและให้รัฐและสาธารณะสามารถตรวจสอบได้

9. กฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการป่าและทรัพยากร กำหนดและตัดสินใจโดยองค์กรชุมชน

คณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน (2546: 19-20) ได้แบ่งประเภทของป่าชุมชนไว้ดังนี้

1. ป่าชุมชนตามประเพณีที่สืบทอดกันมา ได้แก่

- ป่าหวงห้าม อนุรักษ์เพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ
- ป่าต้นน้ำ เป็นพื้นที่ป่าที่ชุมชนเก็บรักษาไว้เป็นต้นน้ำลำธาร
- ป่าใช้สอยเป็นพื้นที่ป่าที่แยกไว้เพื่อชุมชนได้ใช้ประโยชน์โดยเฉพาะ เช่น

เลี้ยงสัตว์ เก็บผลผลิตจากป่า เป็นต้น

2. ป่าชุมชนที่ริเริ่มโดยท้องถิ่น มักเป็นกรณีชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ที่ผสมผสานกันหลากหลายวัฒนธรรม อาจไม่ใช่ประเพณีดั้งเดิมแต่ชุมชนท้องถิ่นเห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาป่าขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น คัดค้านการทำลายป่า การรักษาแหล่งต้นน้ำ การสร้างความมั่นคงทางอาหารและปัจจัยใช้สอย การสงวนพื้นที่ดินไว้ให้แก่ชุมชน เป็นต้น

3. ป่าชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอก เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน รัฐ องค์กร เป็นต้น

จากการสำรวจป่าชุมชนในภาคเหนือตอนบนพบว่า มีป่าชุมชนตามประเพณีร้อยละ 15 ป่าชุมชนที่เกิดจากการริเริ่มท้องถิ่นร้อยละ 29 โดยมีป่าชุมชนที่เกิดจากการต่อต้านการแย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกร้อยละ 41 และป่าชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากภายนอกร้อยละ 10 ป่าชุมชนทั้ง 3 ประเภทที่กล่าวมานี้ล้วนแล้วแต่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเดียวกันก็คือ การอนุรักษ์และรักษาป่าทั้งสิ้น

ส่วนปริศนา พรหมมา (2543, 50) ระบุว่า โดยทั่วไปชาวบ้านจะแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1. พื้นที่อยู่อาศัยมีการใช้ประโยชน์ เช่น การสร้างบ้านเรือน โรงเรียน วัด โบสถ์
อนามัย
2. พื้นที่ทำกิน ประกอบด้วย ที่นา ที่สวน ที่ไร่
3. พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการใช้สอย เช่นการหาฟืน ไม้สร้างบ้าน เครื่องใช้ไม้สอย
แหล่งอาหาร รวมถึงการเก็บสมุนไพร
4. พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ (รวมถึงพื้นที่ป่าตามความเชื่อด้วย) พื้นที่
ดังกล่าวชาวบ้านจะไม่เข้าไปตัดไม้หรือล่าสัตว์ แต่จะเก็บรักษาพื้นที่ไว้ให้เป็นต้นน้ำลำธารของ
หมู่บ้านต่อไป

5. การจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าไม้ชุมชน (management of community forestry) ในประเทศไทยมี
หลากหลายรูปแบบอันสืบเนื่องมาจากการยอมรับของปัจเจกบุคคล และชุมชน รวมทั้งความ
เข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรประชาชนที่ดูแลรักษาป่าไม้ผืนนั้น ๆ โกมล แพรกทอง (ม.ป.ป.: 9-10)
ได้พรรณนาถึงการจัดการป่าไม้ชุมชนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการ
จัดการป่าไม้ของประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนและโดยประชาชนซึ่งมักมีองค์ประกอบที่
สำคัญคือ

5.1 การใช้ประโยชน์ของพื้นที่ป่า ประโยชน์ที่มนุษย์ต้องการจากป่าจะเป็นสิ่งที่
กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินกิจกรรมรักษาป่าเหล่านั้น เช่น เป็นแหล่งไม้ใช้สอยแหล่ง
อาหาร หรือทำพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะแปรเปลี่ยนตามสภาพของสังคมในแต่ละท้องถิ่น และอย่าง
น้อยที่สุดวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อเป็นสมบัติรวมของชุมชน

5.2 การมีระเบียบและกฎเกณฑ์ การจัดการป่าไม้ชุมชนจำเป็นต้องมีระเบียบและ
กฎเกณฑ์ที่ประชาชนท้องถิ่นร่วมกันกำหนดไว้และเป็นที่ยอมรับของทุกคนในหมู่บ้าน เมื่อสมาชิก
ของชุมชนคนใดละเมิด จะมีการปรับไหมหรือลงโทษตามกติกาที่ได้ตกลงร่วมกันไว้

5.3 องค์กรประชาชน เพื่อการจัดการป่าไม้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้น
จำเป็นจะต้องมีองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มแข็งของผู้นำขององค์กร
ที่ดูแลป่าดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคนในชุมชน องค์กรประชาชนที่ปรากฏมักเป็นองค์กร
ประชาชนที่มีอยู่เดิมในชุมชนอยู่แล้ว เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม) เป็นต้น

5.4 การสนับสนุนจากองค์การภายนอก การจัดการป่าไม้ชุมชนขององค์กร
ประชาชนจำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากองค์การภายนอก เช่น หน่วยงานราชการ ได้แก่ กรม
ป่าไม้ ซึ่งให้การสนับสนุนทั้งในแง่วิชาการ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการ

ป่า โดยให้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการให้ความคุ้มครองการดำเนินงานให้สามารถนำกฎหมายที่มีอยู่มาคุ้มครองรักษาสภาพป่าไม้ไว้ได้

นอกจากองค์ประกอบสำคัญของการจัดการป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพทั้ง 4 องค์ประกอบนั้น ทศนคติของชาวบ้านที่มีต่อป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ชุมชน การเปลี่ยนแปลงทุกสรรพสิ่งในสังคมมีการดำเนินการจากความเห็นชอบและการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงนั้น

ภาคสรุป

ป่าไม้ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อมวลมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะนอกจากมนุษย์จะเข้าไปหาผลประโยชน์จากป่าเพื่อการดำรงชีวิตแล้ว ป่าไม้ยังสามารถอำนวยประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศได้อีกด้วย แต่ปัจจุบันการหาผลประโยชน์จากป่าเริ่มมีมากขึ้น มนุษย์มีการใช้ประโยชน์อย่างไม่จำกัด ความต้องการเพียงเพื่อความอยู่รอดก็กลับกลายเป็นการกอบโกยผลประโยชน์จากป่าอย่างฟุ่มเฟือย นำทรัพยากรป่าไม้และผลผลิตจากป่าไปใช้ในการพาณิชย์มากขึ้น ทำให้ทรัพยากรดังกล่าวเสื่อมโทรมลงตามอัตราการใช้งาน หากมนุษย์ยังกระทำการเอารัดเอาเปรียบป่าไม้ที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ แน่หนว่าอีกในไม่ช้า ป่าไม้อันขึ้นชื่อว่าเป็นแหล่งที่ให้คุณประโยชน์เนกอนันต์จะกลับกลายเป็นสิ่งที่ส่งผลร้ายนานาัปการแก่มนุษย์ได้เช่นเดียวกัน การบุกรุกและการทำลายสภาพป่าที่เกิดขึ้นนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าเกิดจากทั้งคนในชุมชนเองและคนพื้นราบอันได้แก่ พ่อค้า นายทุน ที่เข้าไปหาผลประโยชน์จากป่าด้วยเหตุผลส่วนตัวที่ต่างกันออกไป ดังนั้น การอนุรักษ์สภาพป่าไม้จึงเกิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้ ซึ่งแนวทางการอนุรักษ์ป่าสามารถทำได้หลายรูปแบบ แต่หากการดูแล รักษาทรัพยากรป่าไม้ที่มาจากฐานรากของการอนุรักษ์ตามแนวทางการจัดการป่าไม้จริง ๆ นั่นก็คือ รูปแบบของการให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการจัดการดูแล ควบคุมการใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่า ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ รักและหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนด้วยตัวของชุมชนเอง รูปแบบที่ว่านี้ก็คือ รูปแบบการจัดการป่าชุมชน อันเป็นแนวทางสำคัญในการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับป่าในลักษณะของการพึ่งพา เพื่อสร้างความยั่งยืนแก่ชุมชน ทั้งนี้ ป่าชุมชนเป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลที่ได้จากการจัดการป่าชุมชนอย่างถูกต้องเหมาะสม

ป่าชุมชนได้มีพัฒนาการในประเทศไทยอย่างยาวนาน มีวิธีการจัดการแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ โดยจะสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจและ

นิเวศวิทยาของพื้นที่นั้น ๆ วัตถุประสงค์ในการรักษาป่าของแต่ละพื้นที่ที่สามารถแบ่งรูปแบบของป่าชุมชนได้เป็น 2 รูปแบบคือ ป่าชุมชนแบบดั้งเดิมและป่าชุมชนที่พัฒนาขึ้นใหม่ ซึ่งการจัดการป่าชุมชนนี้จะเป็นการนำเอาความรู้ทางวิชาการป่าไม้และด้านอื่น ๆ เข้าไปดำเนินการต่อป่าชุมชน เพื่อใช้ตอบสนองความต้องการของชุมชนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อันมีอยู่ 2 รูปแบบคือ การจัดการผลผลิตและการจัดการประโยชน์ สำหรับวิธีการนั้นจะต้องมีการจำแนกประเภทของป่าออกเป็นประเภทต่าง ๆ มีการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการใช้ประโยชน์ให้สมาชิกชุมชนได้ทราบ ซึ่งจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม และมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกของชุมชน ดังนั้น การดำเนินงานด้านป่าชุมชนนี้จึงจำเป็นต้องจัดให้มีตัวแทนหรือคณะกรรมการหมู่บ้านขึ้นมาเพื่อพิจารณาวางแผน วางกฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับและกติกาของชุมชนในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า และให้ความรู้แก่คนในชุมชนในเรื่องวิธีการจัดการดูแลป่าชุมชนที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการควบคุมดูแลไม่ให้คนเข้าไปฉวยโอกาสจากทรัพยากรป่าไม้มากเกินไป อันเป็นการทำลายระบบนิเวศให้เสียสมดุล แนวคิดในการจัดการป่าชุมชนนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิชุมชน กล่าวคือสมาชิกทุกคนที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าเท่านั้นจึงจะมีสิทธิใช้และได้ประโยชน์จากป่า ในการจัดการป่าชุมชนนี้เองจึงได้มีแนวความคิดพื้นฐานหลักอยู่ 4 ประการคือ แนวความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์กับสังคมป่าไม้ในระบบนิเวศ แนวความคิดเกี่ยวกับการป่าไม้เพื่อการพัฒนาชนบท แนวความคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในการดูแลแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

จากความสำคัญของป่าชุมชน ที่มีความสัมพันธ์ของคนกับป่าที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อกันและกันอย่างพึ่งพา จึงทำให้มีความจำเป็นที่ต้องศึกษาว่าประชาชนในพื้นที่ป่าชุมชนได้มีวิธีการจัดการป่าชุมชน และมีวิธีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่าชุมชนหรือไม่อย่างไร เพื่อนำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการวางแผนงานด้านการป่าไม้ของกรมป่าไม้และนำมาพิจารณาวิธีการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านว่าถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ป่าหรือไม่ คนในชุมชนจะได้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังมีแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของพวกเขาอย่างเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความยั่งยืน คนสามารถอยู่ร่วมกันกับป่าและป่าก็อำนวยประโยชน์แก่ชุมชนได้อย่างสอดคล้องสมดุลกัน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ได้กำหนดวิธีการและแผนงานวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้านศรีบัวบาน ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เหตุผลที่เลือกบ้านศรีบัวบาน เพื่อดำเนินการวิจัยมีดังนี้

1. ป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน ได้รับการประกาศให้เป็นเขตป่าชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2535 จึงถือว่าเป็นหมู่บ้านที่ประชาชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบของป่าชุมชนมาอย่างยาวนาน ซึ่งมีการจัดการโดยประชาชนของหมู่บ้านในการดูแลรักษาให้คงอยู่และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่เป็นอย่างดี
2. คณะกรรมการป่าชุมชนของบ้านศรีบัวบานหมู่ที่ 1 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน ดังนั้นจึงสามารถนำผลวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการวางแผน การจัดการป่าชุมชนและหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้อย่างตรงจุด
3. หมู่บ้านอื่นที่อยู่ติดกับป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน สามารถนำผลวิจัยไปเป็นกรณีตัวอย่างหรือแนวทางในการจัดการไปประยุกต์ใช้กับป่าชุมชนของตนได้อย่างถูกต้อง เพื่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนบ้านศรีบัวบาน ที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านศรีบัวบานไม่น้อยกว่า 1 ปี ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 168 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2548 สำนักทะเบียนอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน) ดังนั้นเพื่อความสะดวกแก่การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยให้เป็นไปอย่างรวดเร็ว และลดความคลาดเคลื่อน ผู้วิจัยจึงมีการสุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนประชากร สำหรับขนาดตัวอย่างได้กำหนดระดับความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซนต์ คำนวณโดยใช้สูตรสถิติของ Pagoso, Garcia and Leon อ้างใน นำชัย ทนุผล (2540: 3)

$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

ซึ่ง n = ขนาดของตัวอย่าง (จำนวน)
 N = จำนวนประชากรทั้งหมด
 e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมให้เกิด ($e = 0.05$)
 $n = \frac{168}{1 + 168 (0.05)^2} = 118$

ดังนั้นจำนวนตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการรวบรวมข้อมูลคือ 118 คน
 สำหรับเทคนิคการสุ่มตัวอย่างนั้น ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) อ้างอิงพวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540: 89) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การคำนวณหาช่วงการสุ่ม (sampling interval) โดยใช้สูตร N/n ดังนั้นช่วงการสุ่มตัวอย่างของประชาชนบ้านห้วยแก้ว คือ $168/1.42 = 118$
2. ทำการสุ่มหน่วยเริ่มต้น (random start) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายด้วยการจับฉลาก สมมติได้หน่วยเริ่มต้นเป็น 1 จากประชาชนบ้านศรีบัวบานที่มีรายชื่อขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ ก
3. หาหน่วยตัวอย่างต่อ ๆ ไปจนได้ครบตามต้องการ กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนบ้านศรีบัวบาน ที่มีหมายเลข 1,2,3,...,118 ได้กลุ่มตัวอย่าง 118 คน เพื่อใช้ศึกษาต่อไป

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดรวมเป็น 118 คน

ตัวแปรและการวัดตัวแปร

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการศึกษาและวิธีการวัดตัวแปรดังต่อไปนี้

อายุ หมายถึง จำนวนปีตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวันบันทึกข้อมูล (เกิน 6 เดือนถือว่าเป็น 1 ปี)

ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดสูงสุดที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับการศึกษาในสถาบันการศึกษา ต่าง ๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน

อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ใช้เวลาปฏิบัติงานมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นประจำเพื่อสร้างรายได้ต่อการเลี้ยงชีพและความสะดวกสบายแก่ครัวเรือน

อาชีพรอง หมายถึง อาชีพที่ใช้เวลาปฏิบัติงานเป็นครั้งคราวหรือใช้เวลาปฏิบัติงานไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเวลาปฏิบัติงานทั้งหมด และเป็นรายได้เสริมของครอบครัว

รายได้ หมายถึง จำนวนเงินรายได้ทั้งหมดที่เป็นเงินสดของผู้ให้ข้อมูลในรอบปี พ.ศ. 2548

จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง จำนวนบุคคลที่อาศัยและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวเดียวกันของผู้ให้ข้อมูล

วิธีการจัดการป่าชุมชน หมายถึง การนำความรู้ด้านการป่าไม้และหลักการอนุรักษ์ป่าไม้เข้าไปจัดการดูแลรักษาป่าชุมชน ได้แก่ การจำแนกประเภทป่า การกำหนดขอบเขตป่าชุมชน การมีกฎเกณฑ์และแนวทางใช้ประโยชน์จากป่า การกำหนดบทบาทของชุมชน ระเบียบกฎเกณฑ์ การจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อทำหน้าที่ตรวจตราและควบคุมการใช้ประโยชน์ การปรับปรุงพัฒนาป่าชุมชน และการประชุมปรึกษาหารือระหว่างสมาชิกเพื่อทบทวนกฎเกณฑ์และกติกาของชุมชน วิธีการจัดการป่าชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำไปสร้างข้อความคำถามตามแนวทางการจัดการป่าไม้และหลักการอนุรักษ์ป่าไม้ และมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบทุกข้อความว่า “มีการปฏิบัติ” หรือ “ไม่มีการปฏิบัติ” หากเลือกตอบว่า “มีการปฏิบัติ” ผู้วิจัยขอให้ผู้ให้ข้อมูลระบุต่อไปว่าได้มีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร หากตอบว่า “ไม่มีการปฏิบัติ” ให้ผู้ให้ข้อมูลระบุเหตุผลของการไม่ปฏิบัติในด้านนั้น ๆ จากนั้นนำข้อความคำตอบของแต่ละข้อความของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมาประมวลผลและสรุปวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนหมู่บ้านศรีบัวบาน

การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ได้แก่ การใช้ไม้ การใช้ผลผลิตจากป่า การใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี เป็นแหล่งจับน้ำ การอนุรักษ์ไว้เป็นเขตอุทยาน การใช้เป็นที่ยืนสัตว์ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้นำไปสร้างข้อความตามแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่า และแต่ละข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบว่า “ได้ใช้ประโยชน์” หรือ “ไม่ได้ใช้ประโยชน์” ตามแนวทางปฏิบัตินั้น ๆ จากนั้นนำข้อความคำตอบของแต่ละข้อความของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนมาประมวลผลและสรุปการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนหมู่บ้านศรีบัวบาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อการสัมภาษณ์ (interview schedule) ซึ่งมีลักษณะคำถามเป็นแบบปลายปิด (close - ended question) และคำถามปลายเปิด (open - ended question) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวทางของวัตถุประสงค์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจ ของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ตอนที่ 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

การทดสอบเครื่องมือ

1. การทดสอบความตรงของเนื้อหา (content validity) โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามจากแนวทางในการตรวจเอกสาร แล้วนำไปให้คณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการป่าชุมชนผู้รับผิดชอบโครงการป่าชุมชนโดยตรง พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาที่ต้องการศึกษา เพื่อแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถามให้มีความถูกต้องตามที่คณะกรรมการที่ปรึกษาและคณะกรรมการป่าชุมชนเสนอแนะและเห็นสมควร

2. การทดสอบความเป็นปรนัย (objectivity) โดยนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์ประชาชนหมู่บ้านทุ่งยาว หมู่ที่ 7 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีคณะกรรมการป่าชุมชนเช่นเดียวกันกับพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 20 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องในการสื่อความหมายที่คลาดเคลื่อน เพื่อให้มีความชัดเจนและมีความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล

วิธีการรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลจากโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขอความร่วมมือไปยังนายอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เพื่อแจ้งรายละเอียดและขอข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

2. ผู้วิจัยประสานงานโดยตรงกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อแจ้งความประสงค์และกำหนดการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนดไว้
4. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผล สรุปและรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาถอดรหัส จัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package of the Social Sciences, SPSS for Windows) สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ สถิติบรรยาย (descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อใช้วิเคราะห์และบรรยายลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม และวิธีการจัดการป่าชุมชน ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ 1 กันยายน 2548 ถึง 31 มิถุนายน 2549 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 10 เดือน

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยรวบรวมข้อมูลจากประชาชนที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนที่มีอำนาจในการตัดสินใจ จำนวน 118 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) และได้รวบรวมผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอในรูปของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและความเรียงเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 วิธีการจัดการป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจของผู้ให้ข้อมูล

อายุ

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 81 ปี น้อยที่สุด 30 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 10.140 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่ (ร้อยละ 44.92) มีอายุอยู่ในช่วง 47-57 ปี รองลงมาร้อยละ 26.27 มีอายุอยู่ในช่วง 36-46 ปี และผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 15.25 มีอายุอยู่ในช่วง 58-68 ปี ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 6.78 มีอายุ 30 ปี และน้อยกว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 5.93 มีอายุอยู่ในช่วง 69-79 ปี ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 0.85) มีอายุ 80 ปี และมากกว่า

จากผลการวิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุอยู่ในวัยกลางคนที่มากด้วยประสบการณ์ชีวิตอันจะนำมาใช้ดำเนินชีวิตในช่วงต่อไปได้อย่างปกติสุข

ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยในตาราง 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 53.39) มีวุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาร้อยละ 21.19 มีวุฒิทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือประถมศึกษาปีที่ 7 ผู้ให้ข้อมูลมีวุฒิทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายร้อยละ 9.32 ผู้ให้ข้อมูลมีวุฒิทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นร้อยละ 7.63 ส่วนผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 4.24 มีวุฒิทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลจำนวนเท่ากัน คือ ร้อยละ 1.69 ไม่ได้รับการศึกษาและมีวุฒิการศึกษาในระดับ

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงตามลำดับ แต่มีผู้ให้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 0.85) มีวุฒิทางการศึกษาในระดับปริญญาตรี

จากผลการวิจัยจึงสรุปได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากประชาชนในบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ส่วนใหญ่อยู่ในชนบทห่างไกลความเจริญ และมีฐานะยากจน จึงมีปัญหาในด้านการขาดแคลนทุนทรัพย์ ในการศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้ประชาชนสำเร็จการศึกษาเพียงในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งเป็นระดับการศึกษาภาคบังคับของรัฐบาล

ตาราง 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะทางส่วนบุคคล	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
อายุ		
35 ปี และน้อยกว่า	8	6.78
36 – 46 ปี	31	26.27
47 - 57 ปี	53	44.92
58 - 68 ปี	18	15.25
69 – 79 ปี	7	5.93
80 ปี และมากกว่า	1	0.85
อายุเฉลี่ย = 50 ปี		
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 10.140		
อายุต่ำสุด - อายุสูงสุด = 30 – 81 ปี		
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	2	1.69
ประถมศึกษาปีที่ 2	5	4.24
ประถมศึกษาปีที่ 4	63	53.39
ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือประถมศึกษาปีที่ 7	25	21.19
มัธยมศึกษาตอนต้น	9	7.63
มัธยมศึกษาตอนปลาย	11	9.32
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	2	1.69
ปริญญาตรี	1	0.85

อาชีพหลัก

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่ (ร้อยละ 42.37) ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก รองลงมาร้อยละ 37.29 ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ร้อยละ 16.95 ประกอบอาชีพค้าขาย ส่วนผู้ให้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 3.39) ประกอบอาชีพรับราชการ

อาชีพรอง

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 80.51) รายงานว่าได้ประกอบอาชีพรอง ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 19.49 ระบุว่าไม่ได้ประกอบอาชีพรอง ส่วนลักษณะของอาชีพรอง ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63.01) ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง รองลงมาร้อยละ 20.00 ประกอบอาชีพค้าขาย และผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 16.84 ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมเป็นอาชีพรอง

รายได้

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สูงสุด 290,000 บาท และต่ำสุด 8,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 72,883 บาทในปี พ.ศ. 2548 และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 62,526.71 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่ (ร้อยละ 48.31) มีรายได้ระหว่าง 10,001 – 64,400 บาท รองลงมาร้อยละ 26.27 มีรายได้ระหว่าง 70,001- 130,000 บาท ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 13.56 มีรายได้ 10,000 บาทและน้อยกว่า และผู้ให้ข้อมูล ร้อยละ 6.78 มีรายได้ระหว่าง 130,001 - 190,000 บาท ส่วน ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 2.54 เท่ากันมีรายได้ระหว่าง 190,001 – 250,000 บาท และ 250,001 บาทและมากกว่า ตามลำดับ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายได้ไม่มากนักเมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ย 72,883 บาทต่อปี ซึ่งเป็นรายได้ที่มาจากการประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปมากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม แต่อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลสามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยอาศัยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนในหลายรูปแบบทั้งบริโภคและอุปโภค

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ผลการวิจัยในตาราง 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 7 คนและน้อยที่สุด 1 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน และมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.204 ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่ (ร้อยละ 37.29) ระบุว่าจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 คน

รองลงมาร้อยละ 27.12 มีจำนวนสมาชิก 4 คน ร้อยละ 16.10 มีจำนวนสมาชิก 5 คน ร้อยละ 9.32 มีจำนวนสมาชิก 2 คน ร้อยละ 6.78 มีจำนวนสมาชิก 6 คน ร้อยละ 2.54 มีจำนวนสมาชิก 7 คน ส่วนผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 0.85 มีจำนวนสมาชิกเพียง 1 คน

ตาราง 2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
เกษตรกรรวม	44	37.29
ค้าขาย	20	16.95
รับจ้างทั่วไป	50	42.38
รับราชการ	4	3.38
อาชีพรอง		
ประกอบอาชีพรอง	95	80.51
ไม่ได้ประกอบอาชีพรอง	23	19.49
ลักษณะของอาชีพรอง (n = 95)		
เกษตรกรรวม	16	16.84
ค้าขาย	19	20.00
รับจ้างทั่วไป	60	63.16

ตาราง 2 (ต่อ)

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
รายได้		
10,000 บาทและน้อยกว่า	16	13.56
10,001 – 70,000 บาท	57	48.31
70,001 – 130,000 บาท	31	26.27
130,001 – 190,000 บาท	8	6.78
190,001 – 250,000 บาท	3	2.54
250,001 บาทและมากกว่า	3	2.54
รายได้เฉลี่ย = 72,883.05 บาท		
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 62,526.71		
รายได้ต่ำสุด – รายได้สูงสุด		
= 8,000 – 290,000 บาท		
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 คน	1	0.85
2 คน	11	9.32
3 คน	44	37.29
4 คน	32	27.12
5 คน	19	16.10
6 คน	8	6.78
7 คน	3	2.54
จำนวนสมาชิกเฉลี่ย = 4 คน		
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.204		
จำนวนสมาชิกต่ำสุด-จำนวนสมาชิก		
สูงสุด = 1 – 7 คน		

ตอนที่ 2 วิธีการจัดการป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาถึงวิธีการจัดการป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูล เป็นการศึกษาถึงการดำเนินการหรือกิจกรรมในการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน บนพื้นฐานของการนำความรู้ด้านการป่าไม้และหลักการอนุรักษ์ป่าไม้เข้าไปจัดการดูแลรักษาป่าชุมชน ซึ่งผลการวิจัยทำให้ทราบได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีวิธีการจัดการป่าชุมชนได้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักวิชาการหรือไม่ การศึกษาวิธีการจัดการป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับวิธีการจัดการป่าชุมชนตามหลักการจำนวน 8 กิจกรรม โดยมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบว่า “มีการปฏิบัติ” หรือ “ไม่มีการปฏิบัติ” หากผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบว่ามีการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้สอบถามต่อไปถึงวิธีการปฏิบัติในกิจกรรมนั้น ๆ ว่ามีแนวทางการปฏิบัติอย่างไร และหากผู้ให้ข้อมูลตอบว่าไม่มีการปฏิบัติ ผู้วิจัยได้สอบถามถึงเหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ ทั้งนี้เพื่อผู้วิจัยสามารถประมวลและสรุปวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชน บ้านศรีบัวบาน ได้อย่างถูกต้องตามข้อเท็จจริงและตรงประเด็น ผลการวิจัยในตาราง 3 มีรายละเอียดแสดงวิธีการจัดการป่าชุมชนตามหลักการโดยครอบคลุมกิจกรรมทั้ง 8 กิจกรรมดังนี้

1) การจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการป่าชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชนและกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.07) ระบุว่ามีการปฏิบัติ โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้คือ มีการเรียกประชาชนในหมู่บ้านศรีบัวบานทั้งหมดมาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาเลือกประชาชนในหมู่บ้านมาเป็นคณะกรรมการป่าชุมชน โดยความสมัครใจของผู้ที่อาสาเป็นคณะกรรมการ จากนั้นก็ให้ประชาชนร่วมกันลงคะแนนเลือกผู้ที่อาสาเป็นคณะกรรมการโดยเลือกผู้ที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถในการดูแลป่ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านทั้งหมด อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 5.93 รายงานว่าไม่มีการปฏิบัติ โดยให้เหตุผลว่า ตนเองไม่ทราบรายละเอียดว่าภายในหมู่บ้านมีคณะกรรมการทำหน้าที่ดูแลจัดการเกี่ยวกับป่าชุมชนโดยตรงและบางคนมีภารกิจส่วนตัว

2) การกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92.37) ระบุว่ามีการปฏิบัติ โดยมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้ นำระเบียบป่าชุมชนของบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน จังหวัดลำพูนมาเป็นต้นแบบ แล้วกำหนดขึ้นเป็นระเบียบป่าชุมชนของบ้านศรีบัวบานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งในระเบียบป่าชุมชนกำหนดไว้ว่า ห้ามตัดต้นไม้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน ห้ามล่าสัตว์ ห้ามจุดไฟเผาป่า ห้ามกาน ฟัน หรือลากเปลือกไม้หรือทำการอื่น ๆ อันเป็นสาเหตุให้ต้นไม้ตาย ห้ามเผา

ถ่านและทำไม้ฟันจากป่าชุมชนแต่สามารถนำเอาเฉพาะกิ่งไม้แห้งหรือต้นไม้ที่ล้มตายแล้วมาใช้เป็นเชื้อเพลิงในครัวเรือนได้ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 7.63 รายงานว่าไม่มีการปฏิบัติ โดยให้เหตุผลว่า ไม่ทราบและไม่แน่ใจว่าได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าหรือไม่ เนื่องจากไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์เลย มีเพียงแต่ซื้อผลผลิตที่เอามาจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ และ ผักหวานจากคนที่เข้าไปหาในป่าชุมชนเท่านั้น อีกทั้งยังมีกฎหมายบ้านเมืองมาเป็นตัวกำหนดการใช้ประโยชน์จากป่าอยู่แล้ว

3) การกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของคณะกรรมการป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.15) ระบุว่ามีการปฏิบัติ โดยมีแนวทางการปฏิบัติดังนี้คือ นำระเบียบป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว จังหวัดลำพูนมาเป็นต้นแบบ รวมถึงการพิจารณาร่วมกันระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชน ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตลอดจนความคิดเห็นของประชาชนทุกคนในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 0.85 รายงานว่าไม่มีการปฏิบัติโดยให้เหตุผลว่า ไม่เคยเห็นทางคณะกรรมการป่าชุมชนมีการว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบป่าชุมชนอย่างชัดเจนสักครั้ง มีเพียงการลงโทษผู้กระทำผิดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจตามกฎหมายบ้านเมืองหรือตามพระราชบัญญัติป่าของกรมป่าไม้เท่านั้น

4) การปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 88.98) ระบุว่ามีการปฏิบัติ ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติมีการปลูกต้นไม้เป็นประจำทุกปี ๆ ละ 1 ครั้ง ในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกุศลเดชหรือสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ วันสิ่งแวดล้อม หรือวันมาฆบูชา อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 11.02 รายงานว่าไม่มีการปฏิบัติโดยให้เหตุผลว่าไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ทำให้ไม่ทราบกำหนดการในกิจกรรมการปลูกป่าและยังมีความจำเป็นที่ต้องออกไปทำงาน จึงทำให้ไม่ว่างเข้าร่วมกิจกรรม

5) การแผ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่าโดยความร่วมมือของประชาชน ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 53.39) ระบุว่ามีการปฏิบัติ ซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติคือ มีการดำเนินการปีละ 1 ครั้ง เมื่อเห็นว่าป่ารก โดยคณะกรรมการป่าชุมชนประสานกับประชาชนในชุมชนให้รวมกลุ่มกันช่วยแผ้วถางวัชพืชในบริเวณพื้นที่ป่าปลูกใหม่ เขตป่าที่ใกล้เคียงกับที่พักอาศัย และบริเวณที่มักเกิดไฟไหม้ป่าบ่อย ๆ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 46.61 รายงานว่าไม่มีการปฏิบัติโดยให้เหตุผลว่าต้องไปทำงานเป็นประจำทุกวัน ทำให้ไม่มีเวลาว่างพอในการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ อีกทั้งไม่ทราบว่ามีการจัดกิจกรรมการแผ้วถางวัชพืชขึ้นเมื่อใด และไม่ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการป่าชุมชนให้เข้าไปร่วม

6) การจัดเวรยามควบคุมดูแลรักษาป่าเพื่อมิให้บุคคลอื่นมาลักลอบตัดไม้ ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 95.76) ระบุว่าไม่มีการปฏิบัติ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่าประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็มีภาระที่ต้องไปทำงาน ทำให้ไม่มีเวลาว่างในการดูแลป่า และคิดว่ากฎระเบียบของป่าชุมชนมีแล้วคงไม่มีใครกล้าที่จะฝ่าฝืนกฎระเบียบ อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 4.24 รายงานว่ามีการปฏิบัติ คณะกรรมการป่าชุมชนก็ได้จัดสรรอาสาสมัครให้เข้ามาดำเนินการตามจุดที่กำหนดไว้

7) การจัดทำแนวป้องกันไฟป่าโดยความร่วมมือของประชาชน จากผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 86.44) ระบุว่าไม่มีการปฏิบัติ โดยให้เหตุผลว่า ไม่ได้รับข่าวสาร ข้อมูลหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดกิจกรรม ขณะเดียวกันก็ไม่ต้องการเข้าไปยุ่งกับป่า โดยต้องการให้ป่าเป็นไปตามธรรมชาติ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 13.56 รายงานว่ามีการปฏิบัติ โดยมีแนวทางในการปฏิบัติคือดำเนินการในช่วงฤดูร้อนคือ มีการจัดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับไฟป่าเข้ามาให้ความรู้และสาธิตวิธีการทำแนวกันไฟที่ถูกต้อง อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟของชุมชนทุกปี

8) การมีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนมาให้การสนับสนุนในการดูแลรักษาป่า ชุมชนจากการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 68.64) ระบุว่ามีการปฏิบัติ โดยกรมป่าไม้ คอยติ จังหวัดลำพูนก็ได้ให้การสนับสนุนอันประกอบไปด้วย กล้าไม้ที่ใช้ในการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ป่าปลูกใหม่และบริเวณในหมู่บ้าน สนับสนุนด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันไฟป่า อีกทั้งจัดอบรม ประชุม สัมมนาให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านรวมถึงคณะกรรมการป่าชุมชนในเรื่องการดูแลอนุรักษ์ป่า และได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจตราและสอดส่องดูแลป่าเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยภายใน อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 31.36 รายงานว่าไม่มีการปฏิบัติ โดยให้เหตุผลว่า ไม่ทราบว่าหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยเหลือในการดูแลรักษาป่าชุมชน

ตาราง 3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามพฤติกรรมการปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน

พฤติกรรมการปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
1. มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะกรรมการป่าชุมชน เข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชนและกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน		
มีการปฏิบัติ	111	94.07
ไม่มีการปฏิบัติ	7	5.93
แนวทางการปฏิบัติ		
• มีการเรียกประชาชนในหมู่บ้านศรีบัวบานทั้งหมดมา ประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาเลือกประชาชนในหมู่บ้านมาเป็น คณะกรรมการป่าชุมชน โดยความสมัครใจของผู้ที่อาสาเป็น คณะกรรมการ จากนั้นก็ให้ประชาชนร่วมกันลงคะแนนเลือกผู้ที่ อาสาเป็นคณะกรรมการโดยเลือกผู้ที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถ ในการดูแลป่ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในหมู่บ้านทั้งหมด		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
• ไม่ทราบว่าภายในหมู่บ้านมีคณะกรรมการทำหน้าที่ดูแล จัดการเกี่ยวกับป่าชุมชนโดยตรง		
2. มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนโดยคณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่ง		
มีการปฏิบัติ	109	92.37
ไม่มีการปฏิบัติ	9	7.63
แนวทางการปฏิบัติ		
• โดยนำระเบียบป่าชุมชนของบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน จังหวัดลำพูนมาเป็นต้นแบบ แล้วกำหนดขึ้นเป็นระเบียบป่าชุมชน ของบ้านศรีบัวบานอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร		

ตาราง 3 (ต่อ)

พฤติกรรมปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
- ไม่ทราบว่ามีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าหรือไม่ เนื่องจากไม่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์เลย มีเพียงแต่ซื้อผลิตภัณฑ์ที่เอามาจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ และผักหวานจากคนที่เข้าไปหาเท่านั้น - มีกฎหมายบ้านเมืองมาเป็นตัวกำหนดการใช้ประโยชน์จากป่าอยู่แล้ว		
3. มีการกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของคณะกรรมการป่าชุมชน		
มีการปฏิบัติ	117	99.15
ไม่มีการปฏิบัติ	1	0.85
แนวทางการปฏิบัติ		
โดยนาระเบียบป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว จังหวัดลำพูนมาเป็นต้นแบบ รวมถึงการพิจารณาร่วมกันระหว่างคณะกรรมการป่าชุมชนที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ตลอดจนความคิดเห็นของประชาชนทุกคนในหมู่บ้าน		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
ไม่เคยเห็นทางคณะกรรมการป่าชุมชนมีการว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนระเบียบป่าชุมชนอย่างชัดเจนสักครั้ง มีเพียงการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจตามกฎหมายบ้านเมืองหรือตามพระราชบัญญัติป่าของกรมป่าไม้เท่านั้น		

ตาราง 3 (ต่อ)

พฤติกรรมปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
4. มีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชน		
มีการปฏิบัติ	105	88.98
ไม่มีการปฏิบัติ	13	11.02
แนวทางการปฏิบัติ		
มีการปลูกเป็นประจำทุกปี ๆ ละ 1 ครั้ง ในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชหรือวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ วันสิ่งแวดล้อม หรือวันมาฆบูชา		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
- ไม่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม ทำให้ไม่ทราบกำหนดการในการปลูกป่า - มีความจำเป็นต้องออกไปทำงาน จึงไม่ว่างในการเข้าร่วมกิจกรรม		
5. มีการแผ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่าโดยความร่วมมือของประชาชน		
มีการปฏิบัติ	63	53.39
ไม่มีการปฏิบัติ	55	46.61
แนวทางการปฏิบัติ		
มีการดำเนินการปีละ 1 ครั้ง เมื่อเห็นว่าป่ารก โดยคณะกรรมการป่าชุมชนประสานกับประชาชนในชุมชนให้รวมกลุ่มกันช่วยแผ้วถางวัชพืชในบริเวณพื้นที่ป่าปลูกใหม่ เขตป่าที่ใกล้เคียงกับที่พักอาศัย และบริเวณที่มักเกิดไฟไหม้ป่าบ่อย ๆ		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
ไม่มีการสนับสนุนของหน่วยงานใดอย่างชัดเจนและจริงจัง		

ตาราง 3 (ต่อ)

พฤติกรรมการณ์ปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
- ต้องไปทำงานเป็นประจำทุกวัน ทำให้ไม่มีเวลาว่างพอในการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ - ไม่ทราบว่ามีการจัดกิจกรรมการแผ้วถางวัชพืชขึ้นเมื่อใด และไม่ได้รับแจ้งจากคณะกรรมการป่าชุมชนให้เข้าไปร่วม		
6. มีการจัดเวรยามควบคุมดูแลรักษาป่า เพื่อมิให้บุคคลอื่นมาลักลอบตัดไม้		
มีการปฏิบัติ	5	4.24
ไม่มีการปฏิบัติ	113	95.76
แนวทางการปฏิบัติ		
คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดสรรอาสาสมัครให้เข้ามาดำเนินการตามจุดที่กำหนดไว้		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
- ประชาชนในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีภาระที่ต้องไปทำงาน ทำให้ไม่มีเวลาว่างในการดูแลป่าทางด้านนี้ - กฎระเบียบของป่าชุมชนมีแล้งคงไม่มีใครกล้าฝ่าฝืนกฎระเบียบ		
7. มีการจัดทำแนวป้องกันไฟป่าโดยความร่วมมือของประชาชน		
มีการปฏิบัติ	16	13.56
ไม่มีการปฏิบัติ	102	86.44
แนวทางการปฏิบัติ		
มีการจัดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับผิดชอบเกี่ยวกับไฟป่าเข้ามาให้ความรู้ และสาธิตวิธีการทำแนวกันไฟที่ถูกต้อง อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟของชุมชนทุกปี		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
ไม่ได้รับข่าวสาร ข้อมูลหรือการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินการจัดกิจกรรม		

ตาราง 3 (ต่อ)

พฤติกรรมกาปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
ต้องออกไปทำงานเป็นประจำ จึงไม่มีเวลาว่างเข้าร่วมกิจกรรม		
8. มีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนมาให้การสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชุมชน		
มีการปฏิบัติ	81	68.64
ไม่มีการปฏิบัติ	37	31.36
แนวทางการปฏิบัติ		
- กล้าไม้ที่ใช้ในการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ป่าปลูกใหม่และบริเวณในหมู่บ้าน - จัดอบรม ประชุม สัมมนาให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านรวมถึงคณะกรรมการป่าชุมชน ในเรื่องการดูแลอนุรักษ์ป่า - ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาตรวจตราและสอดส่องดูแลป่าเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยภายในพื้นที่		
เหตุผลที่ไม่มีการปฏิบัติ		
ไม่ทราบว่า มีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนหรือช่วยเหลือในการดูแลรักษาป่าชุมชน		

ตอนที่ 3 การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูล

ในการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของผู้ให้ข้อมูลเป็นการศึกษาถึงการให้ผู้ให้ข้อมูลได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมาใช้อุปโภค บริโภค หรือนำผลผลิตจากป่าชุมชนมาใช้เพื่อกิจใด ๆ ก็ตาม โดยผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ประกอบด้วยข้อความตามแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ที่ให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบว่า “ได้ใช้ประโยชน์” หรือ “ไม่ได้ใช้ประโยชน์” ผลการวิจัยในตาราง 4 แสดงรายละเอียดถึงพฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังต่อไปนี้

1) การนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.10) ระบุว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์คือ การนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย การนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการเกษตร เช่นทำเป็นรั้วกันแปลงผัก หรือเป็นชิ้นส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เช่น ค้ำจอบ ตลอดจนเครื่องใช้ภายในบ้าน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 33.90) รายงานว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

2) การนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการก่อสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 74.58) ระบุว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์คือ นำไม้จากป่าชุมชนมาก่อสร้างกุฏิพระ ศาลาวัด ศาลาโบสถ์ ตลอดจนใช้ต่อเติมบูรณะซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่อยู่ภายในวัดและโบสถ์ นำไม้จากป่าชุมชนมาต่อเติมและซ่อมแซมอาคารเรียนของโรงเรียนในหมู่บ้าน นำไม้จากป่าชุมชนมาก่อสร้างสะพานข้ามลำห้วยและลำธารเล็ก ๆ และนำไม้จากป่าชุมชนมาทำเป็นส่วนหนึ่งของการทำซุ้มประตูบาบริเวณวัดเมื่อมีงานประเพณีลอยกระทง อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 25.42) รายงานว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

3) การนำผลผลิตจากป่ามาใช้บริโภค ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.15) ระบุว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์คือ ในช่วงฤดูฝนได้เข้าไปเก็บเห็ด หาหน่อไม้ และเมื่อถึงฤดูร้อนก็เข้าไปหาไข่มดแดง การนำเอาผัก สมุนไพรบางชนิดที่รู้จักและกินได้มาดัดเป็นยาชูกำลัง อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 0.85) รายงานว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

4) การใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและตามประเพณี ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก (ร้อยละ 85.59) ระบุว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์คือ มีการประกอบพิธีบวชป่า มีการทอดผ้าป่าต้นไม้เพื่อนำมาปลูกภายในเขตป่า

ชุมชน เนื่องจากความเชื่อที่ว่า การเลี้ยงผึ้งน้ำทำให้มีน้ำมากและมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 14.41) รายงานว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

5) การใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 54.24) ระบุว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 45.76) รายงานว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ไว้คือ เมื่ออากาศร้อนจึงเข้าไปในป่าชุมชนเพื่อเข้าไปหลบร้อน เนื่องจากภายในบริเวณป่าชุมชนมีลำห้วย ลำธารและน้ำตกที่สามารถให้เข้าไปคลายร้อนได้ รวมถึงการใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายพักแรมของนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ และเป็นสถานที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยวโดยมีการนำเต็นท์มากางภายในป่า ใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยว

6) การใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.17) ระบุว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ว่า นำสัตว์ที่ได้เลี้ยงไว้เช่น วัว ควาย เป็ด และไก่ เข้าไปเลี้ยงในเขตป่าชุมชน อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 39.83) รายงานว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

7) การใช้ป่าชุมชนเป็นเขตอภัยทาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 55.93) ระบุว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์ อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วน (ร้อยละ 44.07) รายงานว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ว่า ใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่มีไว้สำหรับพื้นที่นาและสวนเพื่อใช้รดน้ำและป้องกันการพังทลายของดิน

8) การใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งชับน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.61) ระบุว่าได้ใช้ประโยชน์ โดยระบุถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ไว้คือ การใช้เป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่มีไว้สำหรับพื้นที่นาและสวนเพื่อใช้รดน้ำและป้องกันการพังทลายของดิน อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ข้อมูลเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 3.39) รายงานว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์

ตาราง 4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามพฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
1. การนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว		
ใช้ประโยชน์	78	66.10
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	40	33.90
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
• นำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ก่อสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย		
• นำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการเกษตร เช่น ทำเป็นรั้วกันแปลงผัก หรือเป็นชิ้นส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร เช่น ค้ำจอบ ตลอดจนเครื่องมือใช้ภายในบ้าน เช่น โต๊ะ เก้าอี้		
2. การนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการก่อสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์		
ใช้ประโยชน์	88	74.58
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	30	25.42
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
• นำไม้จากป่าชุมชนมาก่อสร้างกุฏิพระ ศาลาวัด ศาลาโบสถ์ ตลอดจนใช้ต่อเติม บูรณะซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างที่อยู่ภายในวัดและโบสถ์		
• นำไม้จากป่าชุมชนมาต่อเติมและซ่อมแซมอาคารเรียนของโรงเรียนภายในหมู่บ้าน		
• นำไม้จากป่าชุมชนมาก่อสร้างสะพานข้ามลำห้วยและลำธารเล็ก ๆ		
• นำไม้จากป่าชุมชนมาทำเป็นส่วนหนึ่งของการทำซุ้มประตูป่าบริเวณวัดเมื่อมีงานประเพณีลอยกระทง		

ตาราง 4 (ต่อ)

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
3. การนำผลผลิตจากป่ามาใช้บริโภค		
ใช้ประโยชน์	117	99.15
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	1	0.85
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
● เข้าไปเก็บเห็ดที่ขึ้นตามฤดูกาลซึ่งมักมีมากในช่วงฤดูฝน มาใช้ประกอบอาหารรับประทานกันในครัวเรือน ● เข้าไปหาหน่อไม้ที่ไม่อ่อนหรือแก่จนเกินไปมาต้ม แกง หรือนำมาดองไว้สำหรับรับประทานต่อไป ● เมื่อถึงฤดูร้อนก็เข้าไปหาไข่มดแดงมาประกอบอาหาร หากหาได้มากก็นำไปขายต่อให้กับคนในหมู่บ้านด้วยตนเอง ● นำผักและสมุนไพรบางชนิดที่รู้จักและกินได้มาต้มกินเป็นยาชูกำลัง และใช้เป็นชาสมุนไพรเพื่อดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ อีกทั้งใช้รักษาและบรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย นอกจากนี้ยังนำเอาสมุนไพรมาใช้เป็นส่วนผสมของยารักษาโรค เช่น โรคปวดข้อ ปวดกระดูก โดยรับประทานเป็นประจำทุกวัน		
4. การใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อและตามประเพณี		
ใช้ประโยชน์	101	85.59
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	17	14.41
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
● ประกอบพิธีบวชป่าซึ่งมีการดำเนินการทั้งศาสนาพุทธ โดยศาสนาพุทธนั้นได้เชิญเจ้าอาวาสวัดศรีบัวบานเป็นผู้ทำพิธี และนำเอาผ้าไตรจีวรมาผูกให้กับต้นไม้ ● มีการทอดผ้าป่าต้นไม้เพื่อนำมาปลูกภายในเขตป่าชุมชน มีการเลี้ยงผีขุนน้ำของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน		

ตาราง 4 (ต่อ)

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
5. การใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ		
ใช้ประโยชน์	54	45.76
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	64	54.24
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
• เมื่ออากาศร้อนก็ได้เข้าไปหลบร้อน เนื่องจากภายในบริเวณป่าชุมชนมีลำห้วย ลำธาร และน้ำตกให้เข้าไปคลายร้อนได้		
• ใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมการเข้าค่ายพักแรมของนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ และเป็นสถานที่พักแรมของนักท่องเที่ยวโดยมีการนำเต็นท์มากางภายในป่า		
• ใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เดินเล่นหรือเป็นที่ทำกิจกรรมภายในครอบครัวของคนในหมู่บ้าน เช่น เข้าไปเดินเล่น ดูนก ตกปลา เพื่อเป็นการพักผ่อนและความสนุกสนานเพลิดเพลิน		
6. การใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์		
ใช้ประโยชน์	71	60.17
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	47	39.83
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
• นำสัตว์ที่ได้เลี้ยงไว้ เช่น วัว ควาย เป็ด และไก่ เข้าไปเลี้ยงในเขตป่าชุมชนเป็นเวลาประมาณ 2-3 วันในช่วงฤดูฝน โดยนำเข้าไปหากินในบริเวณที่สัตว์เหล่านี้สามารถหากินเองได้ เช่น บริเวณที่มีพืชที่เป็นอาหารของสัตว์ มีหญ้าอ่อนหรือยอดใบไม้ต่าง ๆ ให้สัตว์สามารถกินได้อย่างปลอดภัย และยังคงเป็นบริเวณที่มีแหล่งน้ำไว้ให้สัตว์กินอย่างเพียงพอด้วย		

ตาราง 4 (ต่อ)

พฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน	จำนวน (n = 118)	ร้อยละ
7. การใช้ป่าชุมชนเป็นเขตอภัยทาน		
ใช้ประโยชน์	52	44.07
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	66	55.93
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
• เป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่มีไว้สำหรับพื้นที่นาและสวนเพื่อใช้รดน้ำและป้องกันการพังทลายของดิน โดยเป็นแหล่งต้นน้ำของลำห้วยทั้ง 2 สาย ได้แก่ ห้วยจำค่าและห้วยทรายขาว ซึ่งทั้งสองสายนี้ได้ไหลมารวมกันเป็นน้ำแม่สานที่ไหลผ่านตัวหมู่บ้าน		
8. การใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งชับน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค		
ใช้ประโยชน์	114	96.61
ไม่ได้ใช้ประโยชน์	4	3.39
ลักษณะการใช้ประโยชน์		
• เป็นแหล่งกักเก็บน้ำที่มีไว้สำหรับพื้นที่นาและสวนเพื่อใช้รดน้ำและป้องกันการพังทลายของดิน โดยเป็นแหล่งต้นน้ำของลำห้วยทั้ง 2 สาย ได้แก่ ห้วยจำค่าและห้วยทรายขาว ซึ่งทั้งสองสายนี้ได้ไหลมารวมกันเป็นน้ำแม่สานที่ไหลผ่านตัวหมู่บ้าน		

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาถึงการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อพรรณนาถึงลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
2. เพื่อศึกษาถึงวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
3. เพื่อทราบถึงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชนบ้านศรีบัวบาน ที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว และอาศัยอยู่ในหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 1 ปี จำนวน 118 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ (systematic random sampling) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถามที่ได้ผ่านการทดสอบความตรงในเนื้อหา (content validity) โดยยึดถือความสอดคล้องตามหลักการตรวจสอบโดยนำเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษา พิจารณาตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุง จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดสอบความเป็นปรนัย (objectivity) โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับประชาชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน เพื่อปรับปรุงข้อความให้มีความเข้าใจตรงกันทั้งสองฝ่าย และความชัดเจนครอบคลุมเนื้อหามากที่สุด จากนั้นนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างแล้วนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ ถอดรหัส จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package of the Social Sciences, SPSS for Windows) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจ

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 81 ปี และน้อยที่สุด 30 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 50 ปี ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีวุฒิทางการศึกษาชั้นสูงสุดในระดับประถมศึกษาตอนต้น รองลงมา มีวุฒิทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 หรือประถมศึกษาปีที่ 7 ผู้ให้ข้อมูลส่วน

ใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลัก ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สูงสุด 290,000 บาท และต่ำสุด 8,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 72,883 บาท ในปี พ.ศ. 2548 ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 7 คน และน้อยที่สุด 1 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 4 คน

2. วิธีการจัดการป่าชุมชน

สำหรับวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดได้ยืนยันว่ามีการปฏิบัติในวิธีการจัดการป่าชุมชน เรื่อง การกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของคณะกรรมการป่าชุมชน ที่มีการจัดตั้งขึ้นเพื่อเข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชนและกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน นอกจากนี้ยังมีการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชน รองลงมาผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่รายงานว่ามีการปฏิบัติในเรื่อง การดูแลรักษาป่าชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการแผ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่า ส่วนวิธีการจัดการป่าชุมชนที่ดีแต่ไม่มีการปฏิบัตินั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดระบุว่าไม่มีการปฏิบัติในเรื่องการจัดทำแนวป้องกันไฟป่า โดยความร่วมมือจากประชาชน

3. การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

สำหรับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด ยืนยันว่ามีการใช้ประโยชน์ในวิธีการใช้ประโยชน์เรื่องการนำผลผลิตจากป่าชุมชนมาใช้ในการบริโภค โดยใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งชับน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ยังมีการใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และตามประเพณี รองลงมาผู้ให้ข้อมูลส่วนมาก รายงานว่ามีการใช้ประโยชน์ในเรื่องการนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ และการนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว และใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ ส่วนการใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นเขตอภัยทานนั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์น้อยมาก

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากมีวิธีการจัดการป่าชุมชนและมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนตามแนวทางการอนุรักษ์ แต่อย่างไรก็ตามยังมีผู้ให้ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่มีวิธีการจัดการป่าชุมชนและมีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนไม่ถูกต้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารกรมป่าไม้ และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนในระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารกรมป่าไม้

1. ควรมีการจัดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับไฟฟ้าเข้ามาให้ความรู้และสาธิตวิธีการทำแนวกันไฟที่ถูกต้อง อีกทั้งยังได้รับความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟของชุมชนทุกปี
2. ควรมีการประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนเพื่อประสานกับประชาชนในชุมชนให้รวมกลุ่มกันช่วยแผ้วถางวัชพืชในบริเวณพื้นที่ป่าปลูกใหม่ เขตป่าที่ใกล้เคียงกับที่พักอาศัย และบริเวณที่มักเกิดไฟไหม้ป่าบ่อย ๆ เพื่อป้องกันไฟป่า
3. ควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ประจำหมู่บ้านเข้ามาดูแลเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนภายในหมู่บ้านให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับประชาชนในหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ

1. ควรให้คณะกรรมการป่าชุมชนได้จัดสรรอาสาสมัครให้เข้ามาดำเนินการตามจุดต่าง ๆ ที่กำหนดไว้
2. ควรใช้เป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรม เข้าค่ายพักแรม ของนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันต่าง และเป็นสถานที่พักแรมของนักท่องเที่ยวโดยมีการนำเดินมาทางในป่า
3. ควรใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเดินเล่นหรือเป็นที่ทำกิจกรรม ภายในครอบครัวของคนในหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนเท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่ในการวิจัยให้กว้างขึ้น ควรจะครอบคลุมถึงระดับตำบลและระดับอำเภอ เพื่อให้ผลวิจัยเกิดประโยชน์และส่งผลให้รูปแบบการจัดการของพื้นที่อื่น ๆ ได้เปรียบเทียบถึงความเหมือนและความแตกต่างกันได้
2. ผู้ที่สนใจที่ต้องการวิจัยการจัดการป่าชุมชนควรนำผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน นำไปประกอบการวิจัยการจัดการป่าชุมชนที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน เพื่อให้ผลของการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้. 2535. ป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- เกรียงศักดิ์ ถนอมพันธ์. 2544. รูปแบบและวิธีการจัดการในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านป่าจิว อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- โกมล แพรกทอง. 2533. แนวความคิดป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้.
- _____. ม.ป.ป. แนวความคิดป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: กองจัดการที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- คณะกรรมการประสานงานองค์การพัฒนาเอกชน. 2546. กฎหมายป่าชุมชน: มิติใหม่ของสังคมไทย. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- _____. 2546. ความเข้าใจพื้นฐานเรื่องป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2546. แนวคิดเรื่องป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- จรรยา แววุฒินันท์. 2535. รวมกฎหมายป่าไม้. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ฉลาดชาย รมิดานนท์. 2532. ความหมายของป่าและชุมชน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นำชัย ทนุผล. 2540. วิธีการเตรียมโครงการวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- นิวัติ เรืองพานิช. 2542. การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม: คู่มือสำหรับการสอนและการฝึกอบรมโครงการตำราชุดการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เล่มที่ 1 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ: อักษรสยามการพิมพ์.
- ปกรณ์ จริงสูงเนิน. 2541. ป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: ส่วนป่าชุมชน สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้.
- ปรีศนา พรหมมา. 2543. การจัดการป่าโดยชุมชนท้องถิ่น. เชียงใหม่: โครงการพัฒนาลุ่มน้ำภาคเหนือ โดยองค์กรชุมชน.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2540. วิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ภาคภูมิ วิธานติวัฒน์. 2537. ป่าชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์
แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ราตรี ภารา. 2540. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.

วิชัย เทียนน้อย. ม.ป.ป. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

สมชัย เบญจชัย. 2543. “การบริหารจัดการและการวางแผนงานป่าชุมชน”. วารสารสักทอง. 25, 2
(เมษายน - มิถุนายน): 6-9.

สำนักส่งเสริมการปลูกป่า. 2537. แนวทางปฏิบัติงานโครงการพัฒนาป่าชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การ
ศาสนา กรมการศาสนา.

สุนิลา หนูผล และนำชัย หนูผล. 2540. ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชนในจังหวัดลำพูนและ
จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่: สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

อำนวย คอวนิช. 2536. ป่าไม้กับการดำรงชีวิต. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อุทิศ กุฎอินทร์. 2536. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้. กรุงเทพฯ: คณะวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง การจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

เลขที่แบบสอบถาม

[] [] []

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะทางเศรษฐกิจ

1. อายุ ปี [] 1
2. วุฒิทางการศึกษาขั้นสูงสุด [] 2
 - () 1.ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ 4 โปรดระบุ.....
 - () 2.ประถมศึกษาปีที่ 4
 - () 3.ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือประถมศึกษาปีที่ 7
 - () 4.มัธยมศึกษาตอนต้น
 - () 5.มัธยมศึกษาตอนปลาย
 - () 6.สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย โปรดระบุ.....
3. อาชีพหลัก (อาชีพที่ใช้เวลาปฏิบัติงานมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นประจำ) [] 3
 - () 1. เกษตรกรรม
 - () 2.ค้าขาย
 - () 3.รับจ้างทั่วไป
 - () 4.รับราชการ
 - () 5.อื่น ๆ โปรดระบุ.....
4. อาชีพรอง (อาชีพที่ใช้เวลาปฏิบัติงานเป็นครั้งคราวหรือใช้เวลาปฏิบัติงานไม่ถึงครึ่งหนึ่งของเวลาปฏิบัติงานทั้งหมด) [] 4
 - () 1. เกษตรกรรม
 - () 2.ค้าขาย
 - () 3.รับจ้างทั่วไป
 - () 4.อื่น ๆ โปรดระบุ.....
5. ท่านมีรายได้ที่เป็นเงินสดจากการประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองในรอบปี พศ.2548
จำนวน.....บาท [] 5 [] 6 [] 7 [] 8 [] 9 [] 10 [] 11
6. ท่านมีบุคคลที่อาศัยและทำกิจกรรมร่วมกันภายในครอบครัวจำนวน.....คน [] 12

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการจัดการป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน

คำแนะนำ ผู้สัมภาษณ์สอบถามผู้ให้ข้อมูลถึงวิธีการจัดการดูแลรักษาป่าชุมชนต่อไปนี้ได้ “มีการปฏิบัติ” หรือ “ไม่มีการปฏิบัติ” และถ้าผู้ให้ข้อมูลตอบว่า “มีการปฏิบัติ” ให้สอบถามถึงแนวทางการปฏิบัติ รวมทั้งสอบถามถึงเหตุผลที่ผู้ให้ข้อมูลตอบว่า “ไม่มีการปฏิบัติ” ด้วย

ในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน ได้มีการจัดการป่าชุมชนด้วยวิธีการต่าง ๆ ต่อไปนี้หรือไม่ และอย่างไร

1. มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการป่าชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลป่าชุมชนและกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน
 - () มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ
 - () ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

2. มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน เช่น การกำหนดกฎเกณฑ์ในการนำไม้ และผลผลิตของป่ามาใช้ประโยชน์โดยคณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่งจัดตั้งขึ้น

- () มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ
- () ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

3. มีการกำหนดบทลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน

() มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

() ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

4. มีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน

() มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

() ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

.....

.....

.....

.....

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

.....

.....

.....

.....

5. มีการแผ้วถางวัชพืชเพื่อบำรุงรักษาป่า โดยความร่วมมือของประชาชนบ้านศรีบัวบาน

() มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

() ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

.....

.....

.....

.....

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

.....

.....

.....

6. มีการจัดเวรยามควบคุมดูแลรักษาป่า เพื่อมิให้บุคคลอื่นมาลักลอบตัดไม้

() มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

() ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

.....

.....

.....

.....

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

.....

.....

.....

.....

.....

7. มีการจัดทำแนวป้องกันไฟฟ้าโดยความร่วมมือของประชาชนบ้านศรีบัวบาน

() มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

() ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

.....

.....

.....

.....

.....

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

.....

.....

.....

.....

.....

8. มีหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนมาให้การสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชุมชนบ้านศรีบัวบาน

() มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

() ไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ

หากมีการปฏิบัติ / ดำเนินการ ได้มีแนวทางการปฏิบัติ / ดำเนินการ ดังนี้

.....

.....

.....

.....

หากไม่มีการปฏิบัติ / ดำเนินการ สืบเนื่องมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนบ้านศรีบัวบาน

คำแนะนำ ผู้สัมภาษณ์สอบถามผู้ให้ข้อมูลถึงการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนว่า “ได้ใช้ประโยชน์” หรือ “ไม่ได้ใช้ประโยชน์” จากแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ต่อไปนี้

1. นำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ส่วนตัว

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ส่วนตัวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. นำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการก่อสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลนำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ในการก่อสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์
อย่างไร

3. นำผลผลิตจากป่าชุมชน เช่น เห็ด หน่อไม้ สมุนไพร มาใช้บริโภค

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลนำผลผลิตจากป่าชุมชน เช่น เห็ด หน่อไม้ สมุนไพร มาใช้
บริโภคอย่างไร

4. ใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และตามประเพณี

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ
และตามประเพณีอย่างไร

5. ใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างไร

.....

.....

.....

6. ใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลใช้ป่าชุมชนเป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์อย่างไร

.....

.....

.....

7. ใช้ป่าชุมชนเป็นเขตอภัยทาน

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลใช้ป่าชุมชนเป็นเขตอภัยทานอย่างไร

.....

.....

.....

8. ใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งชับน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค

() ใช้ประโยชน์

() ไม่ได้ใช้ประโยชน์

หากใช้ประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลใช้ป่าชุมชนเป็นแหล่งชับน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล

นางสาวรุ่งเสาวลักษณ์ ชันแก้ว

วัน เดือน ปี เกิด

6 สิงหาคม 2520

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2540

ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) วิทยาลัย
อาชีวศึกษาเชียงใหม่

พ.ศ. 2544

ศ.ศ.บ. (การพัฒนาชุมชน) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2542 – 2545

เจ้าหน้าที่บุคคล บริษัทธนพีรอินเตอร์เนชั่นแนล กรุ๊ป

พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่บัญชี บริษัทเพียวเม้าเท่น จำกัด

การศึกษาดูงาน

พ.ศ. 2546

ด้านการพัฒนาเมืองและสิ่งแวดล้อม ณ เมืองคุนหมิง
และด้าลี่มณฑลยูนนานสาธารณรัฐประชาชนจีน